

KÉPES FOLYÓIRAT. * JOURNAL ILLUSTRÉ. * ILLUSTRIRTE ZEITSCHRIFT. * ILLUSTRATED PERIODICAL.

ELŐFIZETÉSI ÁR:		ABONNEMENTS Pays faisant partie de l'union postale		ABONNEMENTS-PREISE für Oesterreich-Ungarn:		SUBSCRIPTION RATES:	
Egész évre . . . 10.— frt	Negyedévre . . . 2,50 frt	Un an . . . 4.— francs	Trois mois . . . 6.— francs	Ganzjährig . . . fl. 10.—	Vierteljährig . . . fl. 2,50	Hungary . . . 10.— fls.	Foreign countries 12.— fls.
Félévre . . . 5.—	Egyes szám ára . . . 80.	6 mois . . . 12.—	Le numéro . . . 2,50	Halbjährig . . . fl. 5.—	Einzelne Nummer fl. —,80		
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: Budapest, VIII., Kisfaludy-utca 9.		BUREAUX: Budapest, VIII., Kisfaludy-utca 9.		REDACTION UND ADMINISTRATION: Budapest, VIII., Kisfaludy-utca 9.		EDITORIAL ROOMS: Budapest, VIII., Kisfaludy-utca 9.	
Megjelenik havonként egyszer.		Every month a number.		Erscheint monatlich einmal.		Paraît une fois par mois	

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ.

... «Eljön egy pillanat, midőn az ember belsőleg meghal. Nem szükséges, hogy a lelki halál egybeessék a testi megsemmisüléssel» . . .

E bús szavakat mondá egykor az a felséges Asszony, ki — bár királynő a királynék között — bánatosabb és szegényebb volt az utolsó koldusasszonynál.

Holt szívvel bolyongott a világban, keresvén enyhet nyújtó magányt, s a mire nem vala Gileádban balzsam: mérhetetlen anyai fájdalomnak egy tördőfés vetett véget. A hideg vas, mely általtárta a Mater Dolorosa szívét, Neki az örök nyugalmat hozta, nekünk a leggyötrőbb fájdalmat. Ó nem félt a haláltól, de mi perbe szállunk az Éggel is: miért kelle megérnünk e szörnyű veszteséget?

Úgy érezzük, mintha egy templom omlott volna össze a hittel, a vigasztalással együtt s mi magunkra maradtunk volna. És fölajduló lélekkel kérdezzük: lehetséges-e, hogy az a kripta, melybe letévék koporsóját a bécsi kapuczinusok templomában, elzárta volna Ót tőlünk mindörökre? Hát a mi szent, nagy, jó és imádatra méltó, az is mind véget ér a sír megnyílt szájánál?

Ó, nem! Ó átlépte, halottan, az enyészet mesgőjét és fején fényes glóriával közöttünk marad az időnek végéig.

Siratjuk Ót, mert könyűnk csak nem apadtak el és születendő gyermekeinket is meg fogjuk tanítani, hogy áztassák meg szemük harmatával a virágokat, melyek majdan környezni fogják márványból való földi emlékét. Lelkükbe vessük, — nekik talán úgy fog hangzani, mint csodás legenda —

hogy volt egy királynéja Magyarországnak, ki idegen földről jött, de aztán érzésben magyarrá lett, megszerette nyelvünket, költészetünket, fajunk nemes tulajdonságait s e szeretet védangyalává avatta az egész nemzetnek.

Elmondjuk, hogy ő maga volt a női szépség és báj, a hitvesi és anyai szeretet, az igazság és mártírság.

Mások boldogságának forrása fakadt szívéből, oly tüne-

ményes módon, hogy imádtuk mindannyian és hódoló bámulattal tekintett Reá az egész világ.

Az ő gyöngé kezében kivirágoztak letépett jogaink, az ő szeretetének melegében kelt új életre, halálos dermedtségből, az elárvult Magyarország.

Es ismételni fogjuk, a mit reszkető ajka mondott Ferencz Józsefnek a gyász hír vételekor:

«Felfoghatatlan, hogy bánthatta ember azt a nőt, a ki egész életében senkinek sem ártott és csak jót cselekedett.»

Ember? Nem, nem ember volt az, ki megölte a mi szent Erzsébetünket, hanem vadállat, iszonyú torzalakja az emberi nemnek. Állati őrvongása ejtette Ót áldozatul, csupán azért, mert *királyné* volt. Keze nem rettent vissza a legiszonyosabb büntől, bár tudta, hogy a kire főlemeli, az uralkodásból nem tartott meg magának egyebet, mint az alkalmat ezrek és milliók fájdalomnak enyhítésére.

Királyné és császárné volt egy személyben, de neki a trón csak vakító külsőség vala, melytől iparkodott mindig távolmaradni. A természet vonzotta egyedül. A madarak dala, az erdők moraja, a tenger zúgása költői hangulatot keltett benne és költővé tette, mert nemcsak az méltó e névre, a ki verseket ír, hanem az is, ki eszményileg fogja fel az életet.

Valóban, élete költészet, halála sötét, rettenetes tragédia.

Mi nyujthat nekünk vigaszt?

A magyar nemzet önönmagán tanulta meg, hogy van föltámadás, van örök élet és van örök üdvösség. Ez az örök üdvösség fényeskedjék a mi szent Asszonynaknak, ez az örök élet az ő emlékezetének, ez az örök feltámadás az ő megváltó szeretetének.

A nemzetek túlélnek a fejedelmeket s az élet elfeledtetni a halottakat, — de a magyar nemzet jövődjében Erzsébet királyasszony lelke él az örökkévalóságig.

Emléke csak akkor hal meg, ha az utolsó magyar is kihalt a földről.

Erzsébet

Sztáray Irma grófnő.

A genfi szomorú eset világszerte ismertté tette annak a bájos főúri hölgynek a nevét, kinek arczképet most bemutatjuk. Abból a mérhetetlen gyászból, melyet Erzsébet királyné halála a magyarok közt keltett, neki jutott a legnagyobb rész, mert szemtanúja volt a borzalmas esetnek, mint a királyasszony egyetlen kísérője, s ő fogta be azokat a szemeket, melyek örök lehunytát ma is siratjuk.

Sztáray Irma grófnő 1865-ben született, mint Sztáray János és Erdődy Alexandra grófnő leánya. Kiváló műveltsége és megnyerő lényé kedvelté tették már József főherceg udvarában, kinek fenséges neje mellett udvarhölgyi szerepe volt, Klotild főhercegnő hívta fel rá Erzsébet királyné figyelmét, ki Festeich grófnő udvarhölgy visszavonulása után abban a kitüntetésben részesíté, hogy kinevezte udvarhölgyének. Négy éven át bírta a felséges asszony bizalmát és vonalmát, annyira, hogy minden utazásában magával vitte. Mindössze pár hónapig volt távol akkor, midőn családját fivére, gr. Sztáray István meggyilkoltatása után súlyos gyász érte.

A genfi nehéz napok alatt annyi odaadást és önfeláldozást tanúsított, hogy Ő felsége kézsókkal fejezte ki háláját és legelsőnek tüntette ki az Erzsébet-rend nagykeresztjével, melyről az alábbi cikkben szólunk.

Az Erzsébet-rend.

Örök emlékéül a megboldogult királynénak Ő felsége egy női érdem-rendet alapított, melyet hitvestársa iránti kegyeletből és az ő védszentje, thüringiai Szent Erzsébet tiszteletére Erzsébet-rendnek nevezett el.

A rendnek három foka van, úgy mint nagykereszt, első és második osztály.

A nagykereszt és az első osztályú rendjel, — melyet ebben a számunkban bemutatunk — zománczott aranykeresztből áll, melynek ágai két ívrész közül kiemelkedő csúcsban végződnek. A vörösré zománczott keresztágain fehér zománczban csölöp nyúlik végig. Középen aranykeretű, fehér zománczú mező van, melynek előlapján egy kis kereszt alatt thüringiai Szent Erzsébetnek dícsőfénytel körülvett képe látható aranyban, hátlapja pedig arany rózságon nyugvó szintén arany. «E» betűt mutat föl fehér mezőben. A kereszt négy ága közt, a középpajzsból kiindulva zöld zománczú levelek s természetes színű zománcz-rózsák nőnek ki s egészen betöltik a kereszt ágai között. A kereszt felső végén arany-szalagcsokor van, a melynél fogva az a rendszalaghoz erősítették. A rendjel fehér, két szélén vékony cseresznye-piros csikkal átvont szalagon viselendő, mely a jobb vállról balfelé csüng le; ehhez jön egy, a mely a bal vállánál a csukló nyílásig, függőgóra vert ezüst csillag, melynek közepét ugyancsak a rend keresztje foglalja el. A másodosztályú rendjel ép ilyen, csak az aranyrészek vannak ezüsből.

Sztáray grófnőn kívül Ő felsége eddig Harrach grófnőt, Erzsébet királyné udvarmesternőjét és Ferenczy Idát, kedvelt felolvasónőjét tüntette ki a rend első osztályú keresztjével.

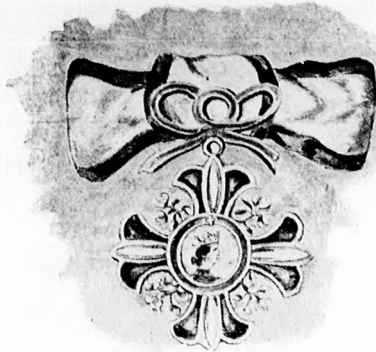
Tükör-darabok a királyné életéből.

Kit ne érdekelné Magyarországon, hogy milyen volt elköltözött Nagyszonyunk gondolkodásmódja? Hogyan vélekedett az emberek felől, az irodalomról, a művészetről, a természetéről?

Azt mindenki tudja, hogy szíve a szépért és nemesért hevült. De már arról csak kevesebben tehetnek biznyságot, hogy a hatalmas birodalom uralkodónője egyike volt e század és az egész világ legműveltebb és legalaposabb képzett asszonyainak.

Ami szűkebb körhöz, melynek a sors kegyéből alkalmi nyíl közelről megfigyelni ezt a fenséges női lelket, tartozik Rüssopulos tanár, a

királyné egykori görögnyelv mestere, jelenleg a keleti akadémia professzora. Három éven át, míg környezetében volt és kísérte mindenféle utazásai közben, naplójegyzetekben öröklítette meg benyomásait. E naplóból, mely még nem került nyilvánosság elé, van örvendetes alkalmunk néhány jellemző apróságot ismertetni olvasóinkkal. Mintha tükör-darabok volnának: oly hiven

Az Erzsébet-rend. — Der Elisabeth-Orden.

mutatják a boldogtalan nagy királyné lelki alakját. A ki ezeket egykor mind összeállítja: marandóbb és becsesebb emléket fog átadni az utókornak, mint a szobrászok és festők, kik csak külsejének lehetnek megörökítői.

* * *

Jóságát, anyai gondoskodását, nem csupán családja érezte, hanem környezetének minden egyes tagja. Rüssopulos 1889. őszén jelent meg

Sztáray Irma grófnő.

Grófnő Irma Sztáray.

először a királyné előtt, Corfu szigetén. Az indulásra kész Miramare yacht fődélzetén fogadta. Nyájasan rátekintett, s első kérdése ez volt:

— «Hozott-e magával meleg ruhát?», mert északra utazunk s nem szeretném, ha meghűlné.»

* * *

A tanulást nem tekinté pusztá szórakozásnak. Lelki szükséglet volt az számára, nem csupán időöltés.

— «Akarom, hogy tanítványának tekintsen» — figyelmeztette nyelvmesterét — «és kérem, bánjon velem szigorúan.»

A mikor látta, hogy a tanár elmosolyodik, hozzátette:

— «Nem tréfálok, kérem önt, bármily kis hibát ejtek akár a beszédben, akár az írásban, figyelmeztessen rá és igazítsa ki. És azt a tanácsot adom önnek is, ha valamit el akar végezni vagy megtanulni az életben: alaposan végezze el, vagy ne is fogjon hozzá.»

Két év alatt Erzsébet királynő annyira elsajátította a görög nyelvet, hogy Schakespeare darabjait és Heine dalait ültette át Homér nyelvére. A magyaron és németen kívül teljesen bírta a francia, angol és görög nyelveket.

* * *

A hatalomnak nem volt bámuloja, csak az emberi nagyságnak. I. Napoleon csodálatának tárgyát képezte. Elment Corsica szigetére és Ajaccioban fölkereste azt a házat, hol született. Megtekintett minden reá vonatkozó emléket, s távoztakor így szólt:

— «Mily nagy ember volt Napoleon! Csak az a kár, hogy császár is lett belőle!»

* * *

A Rajna mellett, Elzászon át robogott a vonat s a királyné elgondolkodva tekintett ki az ablakon. Majd, mintegy magában beszélve, megszólalt:

— «Ha szegény ember vesz el valamit erővel, azt mondják, hogy rabolt; ha uralkodó teszi ezt, azt mondják, hogy okkupálta.»

* * *

Szeretett utazni, de legjobban a tengeren. Annak fősége megnyugtató hatással volt kedélyére. A hajón nem zavarhatták kíváncsiak és belemertülhetett önfelédten a természet csodálatába. Megkérdezte egykor Rüssopulos, szeret-e Európában utazni?

— «Szeretem Európát» — válaszolá — «de csak profilban.»

* * *

Nem volt misantrop, sőt ellenkezőleg! Érdeklődött minden ember iránt, s szeretete megfigyelni őket, de úgyi, hogy viszont ne legyen kitéve kíváncsi vizsgáltságoknak. Azért kereste az incognitót és húzódot sietve vissza onnét, ahol fölsimerték benne a királynét.

— «Nem akarok én egyebet az emberektől» — mondá — «csak azt, hogy hagyjanak békében.»

Boldognak érezte magát, ha mehetett sétálni az utcákon vagy étkezni vendéglőbe vagy vásárolni boltokba a nélkül, hogy fölsimerték volna. Páriszt szívesen kereste föl, mert itt megőrizhette incognitóját. Gyakran sétált a Boi de Boulogne árvas útján, s a lovagló amazonok lattára visszamelekezett:

— «Én is száguldoztam itt fiatal koromban. De a sport nekem csak egészségi szempontból volt kellemes. A ki hiúságból úzi, nem érdemli meg, hogy módja legyen hozzá.»

* * *

A művészetek közül a szobrászat foglalta el legjobban lelkét. Nem a monumentális alkotások, hanem a könnyed, plasztikus formák nyertek meg tetszését. Ha hallott jeles műről, nem nyugodott, míg föl nem kereste. Wiesbadenben jutott tudomására, hogy a Rotschildok frankfurti palotájában Thorwaldsen-féle homéri jeleneteket ábrázoló reliefek vannak és Bekersennek Ariadne szobra. Értésítés nélkül, incognitóban utazott oda leányával, Mária Valeriával és görög tanárával. Csak mikor a helyszínén voltak, árulta el a kirándulás célját. Órákon át gyönyörködött műreemekben, s távozáskor megjegyezte:

— «Beesülni tudom a Rotschildokat, hogy a vagyonszerzés mellett érzékük van a művészetek iránt.»

* * *

Végtelen gyöngédséggel szerette Mária Valériát. Mikor 1890-ben mennyasszony volt, vele és vőlegényével, Ferencz Szalvátor főherczeggel a husvéti ünnepeket Heidelbergában töltötte. Egy ebédnél fölszólította Russopulos, mondana toaszot a mátkapárra Örömmel engedelmeskedett a jeles tanár és felkészöntőjében zavartalan boldogságot kívánt a jegyeseknek. Erzsébet királyné szeméi könybe lábadtak, s meghatva mondá: — Úgy van, csak a szeretet nyújt boldogságot ezen a földön.

* * *

Vonzalma a természet iránt több volt a rajongásnál, csaknem imádatát fokozódott benne.

«Szeretem a természetet» — mondá egyszer — «mert a természet az örök ifjúság. Soha el nem múló, soha meg nem rémülő. Csak a társadalom és az emberek öregednek meg, de a természet örökké fiatal marad.»

* * *

A ki csak arról hallott, hogy mennyit utazik a királyné és mily ritkán van családjá körében, talán azt hihette, hogy nem fűzik erős kapcsolatok az övéihez.

Mily tévedés!

Bár kontrasztnak látszik, mégis való: mennél távolabb volt övétől, annál többet és melegebben gondolt rájuk. Bárhol járt, soha nem mulasztotta el megemlékezni róluk valamely ajándékkal. Környezetének meghagyta, figyelmeztessék őt, ha látnak egy szép faragványt, himzést, szőnyeget vagy más műtárgyat, a mit elküldhet férjének, leányának vagy unokáinak. És az ajándékokról ez volt a véleménye:

— «Az ajándéknak az adja meg az értékét, ha a mit legjobban szeretnénk megtartani magunknak, azt ajándékozzuk el.»

* * *

A mi őt gyönyörködtette vagy szórakoztatta, szerette környezetét is részletetni abban. Egy alkalommal, 1890. telén esti órákban udvari inas hívta le a budai várpalota második emeletén levő lakásából Russopulos tanárt a királyné szalonjába. Meglepetve sietett, nem is sejtven a hivatás okát a szokatlan időben. A szalonban egy asztal körül ült a királyné, Mária Valériával, Ferencz Szalvátor főherczeggel és Korniss grófnővel. Fonografot hallgattak. A királyné fölkel helyéről és intett a belépőnek:

— «Jöjjön gyorsan, hallgassa csak ön is a fonográfot.»

És saját székét engedte át a meglepett tanárnak.

* * *

Szerette a discret tréfiát, s öröme szolgálta, ha zavarba hozhatta környezetét. Wiesbadenben egyszer séta közben így szólt Russopuloshoz:

— «Nézze csak, az a szembe jövő hölgy hogyan fixiroz engem. Igen, igen, fixiroz engem. Mit szól ehhez?»

— Talán rossz szokása ez neki, szolt tartózkodva a tanár.

A következő perczben a királyné már átölelte a megszolt hölgyet: saját nővérét és nevetve mondá az álmélkodó tanárnak:

— «Hát csakugyan azt véli, hogy rossz szokásai vannak?»

De nyomban hozzátevé, nővéréhez fordulva: — Ne mondj rosszat a tanár úr felől, mert ért németül.

* * *

Ha cigánybanda került elébe, rendesen csak szomorú nőtákat húzatott. A görög tanárnak föltűnt ez és okát tudakolta. A királyné arczát bús vonás lepte el.

— «Miért? Mert az én szívem koporsókkal van tele.»

A haláltól nem félt, se a tengeren, vihar közben, se az idegen országokban.

— «Bármikor kész vagyok meghalni, csak ne legyen meghalásom hosszú és fájdalmas.»

Környezetének egészségére és életére azonban aggódó figyelemmel volt. Egy útját Lissabonból Alhambrába elhagyta, mert megtudta, hogy ott kolera dühög.

— «Én magamban elmennék oda» — mondá — «de önöket nem bocsáthatom, mert felelősséget érzek az önök életéért.»

... És ennek a szent asszonynak kellett esnie egy bandita tördöfése alatt!

Gondviselés! a te útjaid kifürkészhetetlenek.

(X. Y.)

Gräfin Irma Sztáray.

— Elisabeth-Orden. —

Gräfin Irma Sztáray, Hofdame weil. Ihrer Majestät der Königin, genoss den schmerzvollen Vorzug, Augenzeuge jenes furchtbaren Unglücks zu sein, dem Ungarns Schutzfrau zum Opfer fiel. Frühzeitig fesselten die holde Anmuth und die hohe Bildung der Gräfin, welche 1865 geboren, Grafen Sztáray und Alexandra Erdödy

Báró Edelsheim-Gyulay Lipót és neje Odescalchy Irma herczegnő.
Baron Leopold Edelsheim-Gyulay und Gemahlin Fürstin Irma Odescalchy.

zu Eltern hatte, die Mitglieder des Hofes S. k. u. k. Hoheit Erzherzog Joseph. Die Erzherzogin Clotilde, deren Hofdame die Gräfin wurde, machte die Königin auf diese aufmerksam; und nachdem die Gräfin Feststich sich zurückgezogen hatte, ernannte Ihre Majestät Gräfin Irma zur Hofdame. Vier Jahre hatte dieselbe, im Vollbesitz des königlichen Vertrauens, ihres ehrenvollen Amtes gewaltet, fast stets in der Gesellschaft der königlichen Frau. Wie hingebend Gräfin Irma, deren Name heute in aller Welt Munde ist, der Herrscherin gedient hat, zeigt nichts heller als der einzig dastehende Dank des greisen Königs, da er der Hofdame die treue Hand küsste. Gräfin Irma Sztáray war auch die erste Dame, welcher der Elisabeth-Orden verliehen ward. Zum ewigen Gedächtniss an die heimgegangene Königin wurde der *Elisabeth-Orden* gestiftet. Er wird nur Frauen verliehen. Den Orden I. Klasse nebst Grosskreuz — die Auszeichnung wird in drei Rangstufen getheilt — zeigt unser Bild. Vier aus Gold getriebene Kreuzäste, durch Rosenzweige verbunden, umgeben ein weisses Feld mit dem Bilde der heil. Elisabeth von Thüringen. Die Rückseite trägt getriebene Rosenäste, die sich um ein E schlingen. Das Kreuz hängt

an goldener Schleife, die an das Band geheftet wird. Das Ordensband ist weiss, an den Rändern kirschroth durchwirkt, und wird von der rechten Schulter nach links getragen. Ein achtstrahliger getriebener Silberstern, dessen Inneres ein verkleinertes Kreuz enthält, wird dazu auf der linken Brust getragen. Silber statt des Goldes weist der Orden II. Klasse auf. Ausser der Gräfin Sztáray wurden noch Obersthofmeisterin Gräfin Harrach und Fräulein Ida Ferenczy, die Vorleserin der verewigten Königin, mit diesem höchsten Rang ausgezeichnet.

A felső-elefánti kastély.

— Báró Edelsheim-Gyulay Lipót és neje Odescalchy Irma herczegnő. —

Ha valaha romantikus regényt írnék, melyben titokzatos szellemárnyak, halovány arcú, kázmzás barátok, elrejtett kincsek és tekervényes földalatti folyosók szerepelnének: model gyanánt a felső-elefánti kastélyt képzelném magam elé, mely a vadregényes Nyitramegyében, egy magas dombon emelkedik, szemben a híres ghymesi vár romjaival.

Ilyen kastély nincs több Magyarországon, de talán a külföldön sem. Nem architectonikus szempontból, nem is terjedelme vagy belső berendezésének csodái miatt, hanem *eredeténél* fogva. Mert az a pompás kastély, hol most egy főúri család lakik, a legraffináltabb modern izlés és kényelem milieujében egy évszázad előtt templom és kolostor vala!

Még állanak a régi falak; a falakon ott diszlenek a régi freskók, de a templom impozáns hajója átváltozott modern ebédlővé és szalonná, oly bámulatos nagyságú és magasságú teremmé, melynek párját sehol sem találjuk.

Valóban művészi léleknek kell lenni, mely ezt a zseniális vakmerőségű átalakítást létre hozatta. Ha Edelsheim-Gyulay báró egyebet sem tett volna életében, mint hogy egy zárdát és egy templomot varázsoltatott át főúri kastélyllyá: ez az egyetlen tény bizonyosságot szolgáltat mellette, melynek ötletei és izlése messze túlszárnyalják a chablonos niveaut.

A ki krónikása lesz egykor a magyarországi szerzetes és apáczarendek történetének, melybe fekete betűkkel van beírva II. József császár neve, ki egy tollvonással törült el szerzeteket és szüntetett be rendházakat, nem feledkezhet meg Felső-Elefántról. Föl kell keresnie az Edelsheim-Gyulay kastélyt, mert ez volt a József császár által megszüntetett Pálosok magyarországi főkolostora és temploma.

Fredete messze visszanyulik hazánk történetébe, egész a XIV-ik századig. 1369-ben építette *Elefánti Mihály* s a szent Pálról nevezett rendet telepítette meg benne. A rend sokféle javadalomban részesült és tetemes birtokokat kapott. 1415-ben ghymesi gróf *Forgách Péter* nyitramegyei főispán a templomban a Szentháromság oltárát alapította és elrendelte, hogy oda temessék el. A török háborúk és uralom alatt a szerzet főnöke attól tartván, hogy a kolostor az ellenség kezébe kerül, azt 1579-ben érbeadta Mosóczy Zachariás váci püspöknek évi 400 ft bérért, az ottani szerzetesek jövedelmét pedig hozzácsatolta a máriavölgyi kolostor beneficiumához. A kolostor azonban keveset szenvedett e különben viharos század alatt, s a mi pusztulás is esett rajta, azt Ivánovics Pál szerzetesfőnöki helynök 1636-ban kijavíttatta. A Pálosok magyarországi rendfőnöke itt székelt, s a kolostor falai közt nyerték philosophiai kiképezetésüket a növendékek egész 1781-ig, a mikor József császár rendellete lecsapott a szerzetes-rendekre. A Pálosok kénytelenek voltak az országot elhagyni, s minden vagyonuk a királyi fiskus kezére került.

Az Isten dicsőítésére és a szentemplatív életre szánt templom és kolostor, melyek a csekély

számú (7—800) lakóval bíró falutól mintegy félórai távolban emelkednek magas dombon, hatalmas erdőkkel borított hegyek közvetlen közelében, profán sorsra jutottak. A vallásalap bérbeadta őket, majd a Csarada és Riese családok tulajdonává lettek, kik külön-külön kastélyokat építettek magoknak.

A néphagyomány szerint e kastélyokat titkos földalatti folyosó köti össze, valamint az elefánti kastélyból is földalatti út vezet a ghy-mesi várhoz. A legenda beszéli, hogy e földalatti folyosókban nagymennyiségű drágaság és kincs volt elrejtve még a mult századokból, s hogy e kincseket az uradalom bérlői megtalálták és felpakolva, megszöktek vele.

Az elefánti templomban a Pálosok eltávozta óta istentisztelet többé nem volt, de eredeti formáját csak több mint száz év után, 1894-ben vesztette el véglegesen.

József híres esetje, s a melyek ma is minden restaurálás nélkül, bámulatos üdeségben ábrázolják szent János életének egyes epizódjait. A templom földje ki lett ásva, mert egykor kripta volt benne. Az érdekes régiségek a nemzeti múzeumba kerültek, illetékes helyen ugyan elfelejtették még csak tudomásul is venni az adományt. A rég porladozó csontok pedig kegyeletesen elszállítottak az elefánti temetőbe, hol talán föltalálták az örök nyugalmat. A templom belseje két részre lett osztva. Az első, kisebbik rész, előcsarnok lett, az előcsarnok fölé pedig az ebédlőterem került, melyből kijuthatni a terrassera. A második rész ellenben megmaradt teljes impozánságban kolosszális magasságú méreteivel.

Csodálat fogja el az embert, ha belép ebbe a szalonba, melyet a legdistingáltabb, művészi ízlés rendezett be. Falai hófehérek, mintha

kinek utasításai szerint készült el így, az a művészetekért nemcsak melegen érdeklő lélek, hanem maga is művész számba megy.

És ez talán meglepő azokra, kik csak annyit tudnak a kastély tulajdonosáról, hogy katonáembernek, a híres Edelsheim-Gyulay lovassági tábornoknak a fia. De eltekintve attól, hogy a boldogult emlékü generális, kinél vitézbb katonája és bravurosabb lovas főtisztje aligha volt az osztrák-magyar hadseregnek, maga is élénken érdeklődött művészeti dolgok iránt: fia és egyetlen utódja anyai részről egyenesen örökölte a művészi hajlamot.

Az Edelsheim-Gyulay család egyike amaz indigenáknak, kik szívvel-lélekkel magyarokká változtak. Az Edelsheimok *rheinai hesseni* származásúak; családfájuk a középkorbanyulik vissza, s a bárói koronát 1706 óta viselik. Legkiválóbb tagjai voltak *Vilmos*, porosz nagy Frigyes

Báró Edelsheim-Gyulay Lipót felső-elefánti kastélya. — Das Kastell zu Ober-Elefant des Baron's Leopold Edelsheim-Gyulay.

Ebben az esztendőben vásárolta meg a három nagyobb birtokból álló uradalmat a fiatal Edelsheim Gyulay Lipót báró, s elragadtatva a környék szépségétől, elhatározta, hogy családjával együtt itt fog állandó otthon alapítani. És jöttek az építészek, a kőművesek, a többi mestereberek és rövid idő alatt végbement Felső-Elefánton a nagyszerű átalakulás.

Kívülről semmi sem lett lebontva. Megmaradt a kettős facade: egyik oldalon terjedelmes négyszög alakban az egykori kolostor, kétemeletes hosszú sor ablakaival, másik részen hátával a kolostorhoz támaszkodva, az egykori templom. Modernizált barokk-stylben díszítődött amannak a homlokzata, a templom bejárója fölé emelet magasságban széles terrasse épült.

A templom belsejéből azonban minden eltűnt, csak azok a remek freskók — szám szerint öt — maradtak meg a mennyezetben, melyeket 1740 vagy 50 körül készített *Bergler*

márványból volnának, barokk-díszítéssel: közepmagasságban remek faragványú tölgyfa-karzat övezi, melyhez magából a szalonból vezet föl a lépcsőház. A régi freskók közül három tekint le a mennyezetről, a másik kettő az ebédlőt ékesíti, hogy mennyi és mily bútorok, s micsoda műtárgyak vannak e kolosszális terem egyes részeiben gondos ízléssel elhelyezve, azt rövid ismertetésünkben nem sorolhatjuk fel. De hangsúlyozni kell, hogy az elefánti kastély lakóinak műérzéke nem a feltűnőt, s nem a pazar luxuriózus tárgyakat gyűjtötte össze, hanem az egyszerűen finomat és értékeset. A báróné-hercegnő két szalonja igazi «chet d'oeuvre» a distingvál berendezés tekintetében. A főépület corridorja vadász-trophumával remek látványt nyújtó kis kiállítás-számba megy. Az egész kastély mintegy 55 lakosztályt foglal magába — közte a dús könyvtár — valamennyi com-forttal berendezve, s tanuságot téve, hogy a

minisztere és későbbi követe Bécsben, *Lajos*, a badeni államminiszter, s annak öcsese *Lipót*, ki az osztrák hadseregbe lépven, a legmagasabb rangfokozatig emelkedett. Edelsheim Lipót bárót 1860-ban *gróf Gyulay* tábornakszernagy, ki anyai nagybátyja volt, fiává fogadta, s magyarországi nagykiterjedésű birtokainak örökösévé tette. Ez időtől kezdve, királyi engedéllyel viselte az Edelsheim-Gyulai nevet, s mint magyar honos a király által a főrendiház örökös tagjának is kineveztetett. A magyar nemzet iránt való vonzalmának az által adta tanújelét, hogy fiát tőzsgyökeres magyar neveltetésben részesítette. A fiatal Edelsheim-Gyulay Lipót báró, ki 1863-ban született Salzburgban, Budapesten végezte egyetemi tanulmányait s nyerte el a jogtudori oklevelet.

A 80-as években ismert és kedvelt alakja volt a főváros előkelő köreinek. Rokonszenves megjelenése, alapos műveltsége és az az által-

nos szimpáthia, mely akkor még életben volt atyját környezte — (a vitéz generális 1893-ban hunyt el) — neki is fényes jövőt ígértek. De hajlamai nem vonzották se a politikai térre, se más nyilvános szereplésre. Korán, 23 éves korában, 1886-ban megnősült, oltárhoz vezetvén a magyar arisztokrácia egyik bájos, fekölt szellemű és minden női érényben kiváló tagját: *Odescalchy Irma* hercegnőt, a boldogult *Odescalchy Gyula* herceg és *Degenfeld-Schomburg* grófnő leányát, a radikális magyar érzelmeiről és a csángók hazatelepítéséről országzerte ismert és tisztelt *Odescalchy Arthur* herceg unokahugát, ki anyai részről közel rokonságban van a Tisza családdal is.

A fiatal pár eleinte az *Edelsheim-Gyulayak* arad- és szabolesmegyei, majd horvátországi birtokain tartózkodott. Ez utóbbiakat eladták, s mint említettük, 1894-ben megvásárolták a felső-elefánti uradalmat, melyhez a már ismeretett kastélyon kívül a *Csarada* és *Riese-féle* kastélyok is tartoznak. E remek kastélyban él családjával — a boldog házasságnak három

nem juthattak tovább a 80-41 foknál, s eredménytelenül, tapasztalatokban azonban gazdagodva tértek vissza. Valóban kár a magyar geográfiai és a különben is szegényes poláris irodalmunkra nézve, hogy *Edelsheim-Gyulay* báró ez útjának tapasztalatait nem hozta nyilvánosságra. Vigasztalásul legfőlebb az szolgálhat, hogy ha saját maga nem is vesz részt az irodalomban, annál élénkebb figyelemmel kíséri és támogatja mindazon törekvéseket, melyek irodalmi és művészeti téren felmértlnök.

Róla és bájos nejeről valóban áll *Saint-Beuve*-nek az a mondása: «Igazi Maecenás csak az lehet, a ki lelkiileg maga is művész vagy író».

Nők a politikában.

Nemcsak a művészetben és tudományban, hanem a politikában is megnyilatkozik a nemzeti karakter a czélhoz vezető módok megválasztásában, még a nőknél is.

Zichy Ernő grófnak, ki a negyvenes éveiben főispánkodott az egyik megyében, francia felesége volt. A gróf a konzervatív elvekben szított, a megye ellenben liberális volt. Az elvkülönbségből természetesen surlódások támadtak; a viszony a főispán és megye közt egyre feszültebbé vált, úgy, hogy végre a gróf majdnem kizárólag falusi birtokán tartózkodott, s csak kivételesen érintkezett a megyei urakkal.

A grófné szintén foglalkozott a politikával és tanácsokat adott férjének, miként állíthatja helyre a békét a megyében. A gróf a tanácsokat ezzel az állandó megjegyzéssel utasította el: «Te nem ismered a magyar viszonyokat; nem is tudhatod, hogy kell bánni a magyarokkal; Franciaországban volna értelme a te fogásaidnak, itt azonban az ellentéteket még jobban kiélesítenék».

Egy napon a megye küldöttséget menesztett a főispánhoz, hogy a megye panaszait tudomására juttassa. A gróf értesítve lett a küldöttség jöveteléről, de elutazott hazulról, hogy ne kelljen fogadnia.

A megyei urakat a főispán távolléte nagyon

Diszterem a felső-elefánti kastélyban. — Prachtsaal im Kastell zu Ober-Elefant.

gyönyörű gyermek az örvendeztetője — a nemes báró, birtokai ügyeinek intézése mellett a művészetek, főként a *festészet* kultiválására fordítva idejét. Mint gazda gondos és e kor viszonyait józanul mérlegelő. A legelső volt a magyarországi nagybirtokosok közt, ki egyik alföldi dominiumából mintegy 4000 holdat parcellálva átengedett méltányos föltételek mellett a parasztságnak, s példája legfőképp hozzájárult az ottani agrár-szociális viszonyok javulásához. Barátja a vadászatoknak és nejevel együtt az utazásoknak is. De nem csupán turista módra, pusztán szórakozásból, hanem nemesebb czélkért. Legutóbb veszedelmes, nagy megpróbáltatásokat és férfias bátorságot igénylő expedícióban vett részt: elkísérte 1897-ben *Bade* kapitányt az északi sark felé való tudományos útjában, melynek egyik czélja volt az eltűnt *André* nyomait is keresni a két szigetnél. De az örökös jég és kedvezőtlen időjárás miatt

A francia nő a politikában behálózta ellenfelét; megkísérti, hogy társadalmi úton tegye ártalmatlanná; oly helyzetbe hozza a politikust, hogy mint gavallér ember bizonyos tekinteteket tartson szem előtt s ha egyáltalán lehetséges, némaságra kényszeríti ellenfelét.

Egészen másképp jár el a politikában a német nő. Becsületet politikát követ; útján egyenesen halad s a saját személyét lehetőleg háttérben tartja; egy férfit, esetleg a férjét tolja előtérbe, hogy ne mondhassák róla, hogy a házi teendőket feláldozza a politikának.

A magyar nő nem él ilyen elővigyázattal. A magyar nők, ép úgy, mint az oroszok, szenvedélyesek és becsületesekek a politikában. Cselekedeteiknek minden következményét elfogadják. Ráadván fejüket a politikára, többé már sem nem feleségek, sem nem anyák, hanem egyedül és kizárólag honleányok.

főlengerelte, s néhány szabadabb szájú nemes oly módon adott kifejezést nemtetszésének, hogy a terem, a melyben voltak, szinte rengett a hangjuktól. A grófné meghallotta a lármát, s midőn annak okáról értesült, felnyitatta az összes ajtókat és hirtelen megjelent a küldöttség előtt. A megyei urak meghajtották magukat előtte, mialatt a grófné az ajtóban háromszor bókolt nekik, s aztán előlépve, német nyelven, francia kijetéssel a következőket mondotta:

— Kedves deputáció! Köszönjék az Istennek, hogy oly művelt ember a főispánjok, mint az én férjem. Ezt oly kedvesen és annyi bájjal mondotta, hogy az urak hangos éljenbe törtek ki, mire a grófné meghívta őket ebédre.

Ettől az időtől kezdve a gróf, ha nem is teljes békében, de türhető viszonyban élt a megyei urakkal. Midőn felesége előtt csodálkozását fejezte ki, a grófné azt felelte: «Nincs könnyebb, mint a magyarokkal inni; a legvadabb gentryt

is meg lehet szelídíteni zenével, borral, táncz-czal és nyájas arczczal».

*

Reuss herczegnek, az egykori bécsi német nagykövetségnek a felesége, a szász-weimari nagyherczegnek az unokahuga «politikus asszony», ki férjének nagyköveti működése alatt a kullisz-szák mögött politikai tevékenységet fejtett ki, melynek eredményei a szláv érzelmű udvari köröknek sok keserű órát szereztek. Végül is ő volt az oka, hogy Reuss herczeg, a hármass szövetség oszlopa, kénytelen volt bécsi állását elhagyni.

A mikor ugyanis Vilmos német császár Bismarckkal szakított, kivitte, hogy Bécsben nem fogadták Bismarckot a Hofburgban; de egyuttal megparancsolta Reuss herczegnek, hogy a német követség palotája is zárva legyen Bismarck előtt.

A nagykövet felesége ezen megbotránkozott és férjének, ki Karlsbadba akart utazni, hogy az események elől kitérjen, azt mondta:

— Itt maradsz; Reuss herczeg szolgálja Németországot, de nem adhatja oda magát eszközül a német császár privát bosszújához.

L'homme propose et la femme dispose, (ember tervez, asszony végez): a német nagy követség kapuja föltárult Bismarck előtt. A herczegnő pedig fölkereste Bismarckot a Pálffy-féle palotában. Este megjelent a kiállításra, a Práterben, abban az időben, midőn Bismarck is ott járt. Együtt hallgatták a koncertet, a herczegnő melléje ült Bismarcknak s a közönség szemeláltára bizalmasan társalgott vele. Még az nap levelet írt aztán nagybátyjához, a weimari nagyherczeghez, panaszkodván a német császár zsarnoki eljárása ellen.

A nagyherczeg is dühbe jött s Bismarck számára az ismert jeni demonstrációt rendeztette. Reuss herczeg azonban a császár előtt kegyvesztett lett s állomását el kellett hagynia. Midőn megkísérelték a herczegnőt kiengesztelni, azt válaszolta: «A német császárnak nincs szüksége önéreztet emberekre; a császár azt hiszi, hogy a ki Németországot szolgálja, az egyszermind az ő szolgálja is. Reuss herczeg azonban csak a hazát szolgálja, melynek első szolgálója a császár!» E kijelentés után bevégződött Reuss herczeg nyilvános pályafutása.

*

De térjünk vissza a magyar politizáló nők-höz. Pár év előtt halt meg elfeledve Mikó-Bethlen Róza grófnő, a magyar emigráció egykor leg-híresebb ügynöke, ki életét és szabadságát kozkázhatta Magyarország felszabadításáért az osztrák iga alól.

Az 1857-ik évben Párisban lakott és az emigránsokkal összeköttetésbe lépett. Ő volt az, ki az emigráció és az otthoni hazafiság közt az érintkezés fonalát fentartotta.

Az osztrák rendőrség mindig a leggorombább volt a világon, de szerencsére egyszermind a

legügyetlenebb. Akkor vált veszedelmessé, ha valami ostobaságot követett el, mert olyankor dühös és kegyetlen volt, hogy ostobaságát el-leplezze.

Ki volt adva a rendelet, hogy Mikó Rózát el kell fogni, a mint megint fontos levelekkel jön haza. Körülvették kémekkel. A vasúti kocsiban a hol utazott, a vendéglőben a hol étkezett, mind titkos rendőrök figyelték reá. Egy napon az asztalnál, table d'hôte-nál, két nyugalmazott osztrák hivatalnok közé került, kik társalogni akartak vele, de a grófnő semmi feleletet nem adott.

— Talán rosszul érzi magát? kérdezte az egyik.

— Igen; migrénem van, s azonkívül úgy érzem magam, mint Krisztus a keresztfán.

tek, s a grófnő egy remek albumot mutatott neki, a melyben képek voltak.

— «Arra kérem önt — szólt a grófnő úti-társához — hogy az albumot vegye magához a határnál. A finánczok a vizitációnál tönkre-tennék a képeket, önnél azonban, mint bécsi lakosnál, nem fognak oly szigorúan eljárni.» — A galánt rendőr-kém teljesítette a kérelmet, s az albumot, a határon átvéve, visszaadta a grófnő-nek. A titkos levelek a képek mögött voltak oly ügyesen elrejtve, hogy szabad szemmel lehetetlen volt felfedezni. A grófnő elfogatására már ki volt adva a parancs, midőn Schmerling visszalépett és Majláth lett az udvari kancellár; a grófnő meg volt mentve, s többet nem törődtek utazásaival. Egy angol főúri nő, ki ismerte Mikó-Bethlen grófnőt, így nyilatkozott róla:

«Ez a nő diesőségére válik Magyarországnak. A világ minden országában vannak hazafias nők, kik készek hazájukért meghalni. De hogy egy grófnő kitette magát az osztrák rendőrség brutalitásainak és megkoczkáztatta, hogy nyilvánosan megvesszőz-zék — a mi ismételtelen előfordult úri asszonyokkal az elnyomatás éveiben — ez több a halálnál. Angol nőnek ehhez nem lett volna bátorsága.»

En hozzá tehetem: francia nőnek sem. A politikában a magyar nőket illeti meg a korona.

Comtesse B.

A díszterem freskói a felső-elefánti kastélyban. (I. rész.)
Fresken im Prachtsaale des Kastells zu Ober-Elefant. (I. Theil.)

— Entre deux larrons (két lator közt) tette hozzá az egyik vendég, mire az asztalnál általános derűtlenség támadt. A két kém azonban sietett elinalni.

Képzelné lehet, hogy a szegény grófnő a határon mily kutatásoknak volt alávetve. De azért sikerült neki iratait mindig elrejtteni. A vékony papirszelvényeket gyakran a fehérneműk behajtásába varratta, mások pedig ruháinak szegélyébe. Az is megtörtént, hogy az iratokat egy udvariaskodó kémnél — annak tudtán kívül — csempészette be.

Egy alkalommal, midőn Párisból Pestre indult, a vasúti kocsiba egy bécsi titkos rendőr is szállt be, a kit a grófnő fölismert. Társalogni kezd-

Főúri vadászatok.

Oég csönd honol a fővárosi mágnás-paloták hűvös termeiben, de a vidéki kastélyok kezdenek megélni. A fürdőzés véget ért, s kezdődnek a vadászatok. Igazi magyar arisztokrata előtt ilyenkor unalmasa válik tengerpart, havasok, északi fjordok és siet robogó expresszvonatokon haza, az ősi fészekbe, honnét «vadat úzni szétmeneknek» már dödapáik is.

Még csak pár hét és az ősz sárguló levelekkel hinti be az erdők útait, az ugatokon pedig száraz korót hajt a szél; de a csöndet fegyverropogás zaja veri föl, s a kastélyok udvarain vidám vadásztársaságok gyülekeznek.

Európai híre van a magyarországi vadászatoknak, s ilyenkor látják vendégül kastélyaink a legtöbb külföldi előkelő séget. Bretagne és Nor-

mandia régi kastélyaiban, a francia legitimarisztokraczia ősi fészkeiben, talán több a pompa és a fény a vadászati saison alatt, de az igazi vadászember sehol nem leli párját Magyarországnak. A mi állatvilágunk nemcsak gazdag, hanem változatos. A mezők félénk nyúlától a rengeteg hatalmas medvéjéig, s a remegve meglapuló furjtól a királyi sasig mindent fölálhatni nálunk. Olyan a vadbőség, hogy talán igaza is volt boldogult Macskássy Gábornak, még ma is siratott Rudolf trónörökösünk vadász-kísérőjének: «Több Magyarországon a vadászó, mint másutt a vadászó».

Főúraink körében azonban mintha hanyatlani kezdene a vadászatnak egyik legérdekesebb,

legizgatóbb neme: a *parforce-vadászat*: szarvasoknak és rókáknak lovon való hajszolása. Ehhez nem elég a sport-szenvedély, kitűnő lovasnak is kell lenni, a ki ezt műveli. Aztán szükséges még egy jól idomított kopófalka, mely a vadat fölverje és tűzze hegyen, völgyön, árkon és vizeken keresztül. A menekülő állat nem keresi a járt utat, hanem száguld eszeveszetten, s az üldöző vadásztársaságnak megeresztett kantárszárral kell keresztülröpülnie bokron, sövényeken, útszéli árkokon, míg a vad kidől vagy a kopók lefűlelik és felhangzik a «halali» kürt-szava.

Ki ne emlékezne azokra a híres parforce-vadászatokra, melyeket a 70-es években Erzsébet királyasszonyunk részvételével rendezett a magyar jockey-club? Színe-virága a magyar főúri világnak résztvevő cselekedésében, s a vörös frakk népszerű volt ez időtájt a fővárosban, mely látta visszatérni Gőd, Főth és Káposztásmegyer határból a rókvadászatok majd mindennap. Károlyi István, Esterházy Miklós, Batthyány Elemér, Wenckheim Béla és Čechritz Zsigmond valának a leg-híresebb parforce-vadászok, kikkel együtt a főúri hölgyek egész cavalcade-ja kísérte felséges Asszonyunkat, minden idők legkitűnőbb lovasnőjét. Az ő visszavonulása, melyet orvosi parancs idézett elő, megszűntette a vadászatnak e szép nemét. Esterházy Miklós életében még feljűltak ugyan a régi zajos, szép napok, de az ő elhunytá óta szinte teljesen stagnál a kopófalka-társaság. Ez a fejedelmi bőkezűségű főúr, kinek a magyar sportélet annyit köszönhet, szívvel-lélekkel csüggyött a parforce-vadászatokon, s évenként tömegtelen pénzt áldozott a kopófalka fenntartására és trainirozására.

Mennyire szívéhez volt növe, mutatja az, hogy falkanagyi (master of the hounds) ruhában, vörös frakkban temette el magát. Utódja, *Nádasdy* Ferencz gróf, szintén lelkes és áldozatkész sportsman, de a régi, buzgó generáció neiyet nem sikernek pótolni az ifjabbak.

Pedig kár érte. Lám, Angliában nemesek főurak, hanem az egyszerű nemesség is: az esquirek és connatablek is élnek-halnak a lovasvadászatokért. Szeptember végétől majdnem decemberig számgördő lovascsapatok zajától visszhangzanak a szigetország völgyei, s leányok, meg asszonyok ép oly kitarással üzik a rókat, mint a kopaszfejű mylordok és gentlemanek. Némi veszedelemmel jár ugyan ez a sport, de viszont acélozza az izmokat, frissíti a vért és növeli az energiát.

Az angliai rókvadászatot nálunk némileg az agarászat pótolja. Speciális magyar sport ez, melynek több híve van a középosztályú gentry, mint a főúri világ körében, bár ez is előszeretettel ápolja. Ha magyar kastélyba vagy kuriába lépünk, alig akad egy is, hol ne találnánk néhány okos fejű, hosszú lábú, vékony gerincű agarat. A negyvennyolcas idők előtt magyar nemesek el sem lehetnének képzelni öblös tajték-pipa és agar nélkül, sőt élcelőink a Mokány

Bercziek mellé manapság is odapingálják a vékonypézű nyúlkergetőket. A pipa és az agar még csak megvan a régi kuriákon, de hiányzik az istállóból — a paripa, melynek hátán a gazda követhesse agarát. De azért a síkföldű megyékben virágzik az agarászat és számos úrlovasunk, ki az alagi versenypályán bravuros lovaglásokat végez az akadályversenyekben, előképzettségét odahaza szerelte meg agarászat közben. A kinek paripája nincs, az sem tartja csupán házi dísznek az agarat: gyalog megy nyomába s türelemmel várja, hogy a hű állat mint fogja el a puskacső elől elmenekült tapsi fülest. Azok az agarversenyek, melyeket egyes vidéki városokban évenként tartanak, mutatják, hogy vadászaink még mindig kitűnő fajtájú és jól dresszírozott állatokat nevelnek. A báró Sennyeyek, a gróf

kott résztvenni, ezrével ejtven el a kisebb és nagyobb vadakat. A vidéki kastélyok valóságos múzeumai a vadászati trofeáknak, s olyan agganecs-gyűjteménnyel, mint a magyar főúri világ, egyetlen nemzet arisztokracziája sem dicsékedhetik. Ebben legelőbb állanak: a Schönborny, a Nádasdy, Sztáray, Hadik grófok, a Révan bárók és Perényiek. A Budapesten tartani szokott agganecs-kiállításokat bámulva nézik Európa sportsmanjei.

Hogy mennyi élvezetet nyújt egy hajtóvadászat, melyen hölgyek is résztvesznek, fölösleges ecsetelni. Az uralkodóház tagjai is gyakran keresik föl mágnásainkat, hogy birtokukon és társaságukban elégtessék ki sport-szenvedélyüket. Festetich Tasziló gróf vadászataim már láttuk a *walesi* herceget, Zichy Jenő gróf fejérmegyei

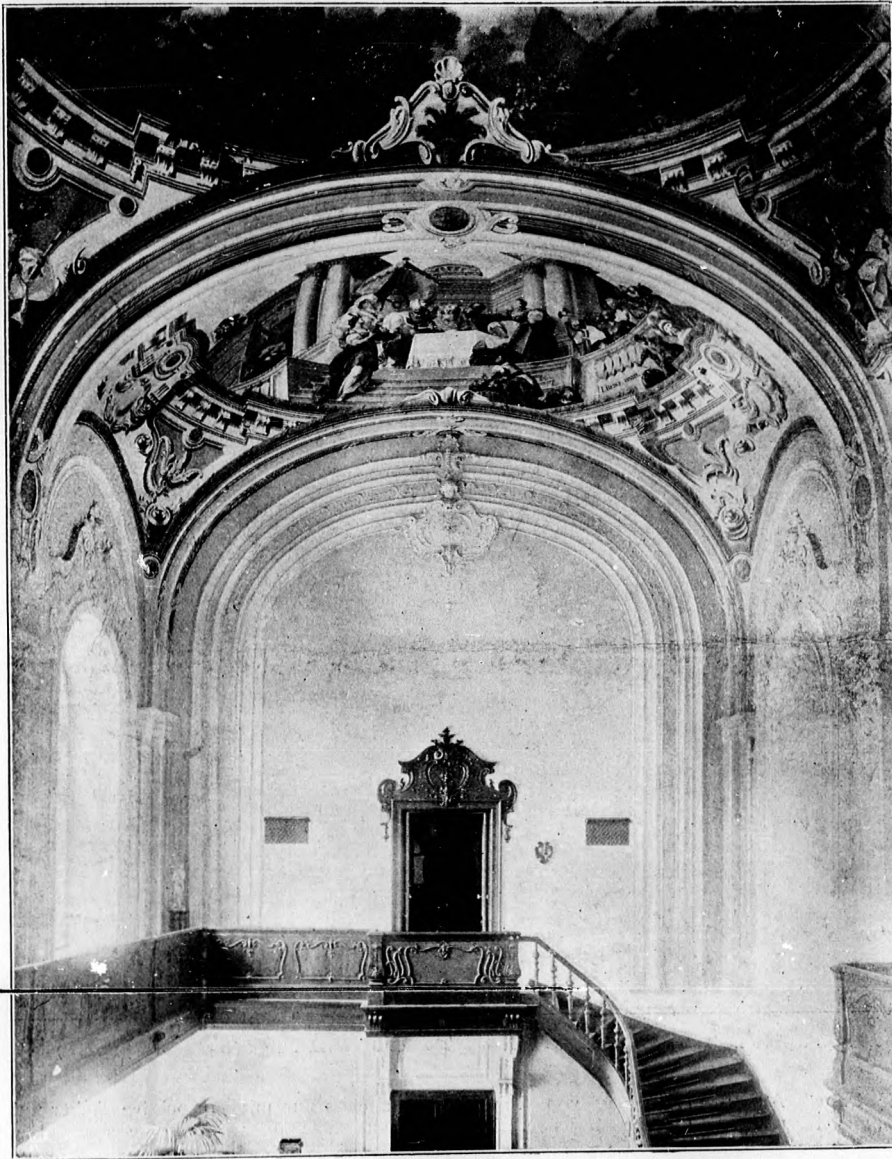
birtokain pedig több ízben *Milán* szerb királyt. Erdély havasai pedig időtlen-időig meg fogják őrizni Rudolf trónörökös emlékét, ki ott Teleky Samu gróf s nehány erdélyi nemes úr társaságában vadászott a magyar föld leghatalmasabb állatjára: medvékre. Azok a napok, melyeket Görgény-Szent-Imrén, majd Nagy-Károlyban, Károlyi István-nál töltött, örökre feledhetetlenek maradnak a magyar arisztokrácia körében.

A magyar főurak vadászatait kedveltség jellemzi. Nyoma sincs itt feszességnek, spanyolos etiquettenek: a meghívott, ha még ötágú korona sincs névjegyén, ép oly szívesen látott és megbecsült vendég, mint az esetleg jelenlevő 16 öspróbás máltai lovag, föltéve, ha — bakokat nem lő. Mert főuraink csaknem kivétel nélkül pompás lövők — egy Esterházy Mihály, Erdődy Rudolf, Zichy Antal hírnévre tettek szert az egész világon — s a koczávadász csak úgy tréfák tárgyává lesz, mint a városi spieszbürgerek vasárnapi «vadász-kirándulásain». A puskakezelést már kora ifjúságukban, sőt gyermekkorukban megszokják s apai felügyelet alatt válnak kitűnő vadászokká.

Vannak a főúri világból bájos hölgy Nimródaink is, kik a Lancasterrel ép oly biztosan bánnak, mint a mily kezesen tudják a legyezőt forgatni. Néhányuk arczképét még a vadász-saisson alatt lesz szerencsénk bemutatni olvasóinknak.

Mint jellemző dolgot meg kell említenünk, hogy a főúri vadászatoknak azok is látják hasznát, a kik talán osztály-gyűlölettel vannak eltelve: a *kórházak betegei*. Nincs talán egyetlen főúrunk se, a ki vadászati zsákmányából részt ne juttatna annak a kórháznak, mely legközelebb fekszik lakóhelyéhez. És megtörténik, hogy a kórházban sanylődő beteg napszámos abból a nyúlpecsenyéből eszik, melyet egy herceg vagy gróf puskája terített le . . . .

Nimród.

A díszterem freskói a felső-efeanti kastélyban. (II. rész.)
Fresken im Prachtsale des Kastells zu Ober-Elefant. (II. Theil.)

Bolzák, a szolnokmegyei Kővérek, a bihari Szunyoghok és Fráterek, meg a szabolesi Kállayak aгарai ma is nagy pénz érnek.

Az igaz vadászat azonban az erdős vidékeken folyik, hol a fáczánosok mellett a strűkben karcú őzek, hatalmas agganecsú szarvasok, itt-ott vaddisznók, rókáik és farkasok tenyésznek. Alig van gazdagabb mágnásunk, a ki ne tartana fáczánost. Híresek a Pálffy grófok, a Nádasdy Ferencz, a Zichyek és Esterházyak fáczánosai. Remek vadállományú birtokokkal rendelkeznek az Andrássyak Gömörben és Erdély havasai közt, az Esterházy grófok Pozsony megyében, a Károlyiak Arad megyében. Az ezeken tartott hajtóvadászatokon nagy és fényes társaság szo-

Reitende Damen.

Alljährig zum Beginn und zu Ende der Saison morte sehen wir einsame Damen-Reiterinnen in unserem Stadtwaldchen die Runde um den Wasserturm machen. Ihre Zahl bleibt ungefähr constant seit Jahrzenten; wie es früher war, dessen erinnern wir uns nicht. Bei dem fast beispiellosen Emporblühen und Aufschwung der ungarischen Metropole blieb nur eines stationair, das ist die Zahl der Damen zu Pferde.

Im Schosse der par excellence cavalleristischen Nation der Welt, die Namen und Costüm den Huszaren gegeben, vermissen wir schmerzlich diese Zahl von reitenden Damen, die den Hydepark tagtäglich fast eskadronweise dahinsausen. Selbst Berlin hat uns längst überholt. Mannigfaltig sind die Ursachen dieses Verfalles des edelsten Sports. Wir wollen hier

Das Reiten *wissen* und das Sportreiten *ausüben*, das sind die zwei Begriffe, die, ohne Unterlass bei uns verwechselt, eine heillose Verirrung in der ganzen Reitfrage der Damen hervorgerufen haben. Mein Gott, reiten ist zweierlei, gerade so wie das Essen: man ist oder banquetirt, man reitet oder posirt als Sportlady, das ist die ganze Distinction.

Der bis zur Manie gehende Sportsinn hat auch hier ganz unmögliche Situationen und Begriffe geschaffen. Ein Beispiel nach dem Leben naturgemäss gezeichnet, wird es am klarsten illustriren:

Prinzessin X . . ., die wir hier alle kennen, äusserte den Wunsch, dass Reiten, dass sie seit zehn Jahren aus innigsten Familiengründen aufgegeben, nochmals zu erlernen, oder vielmehr ihre alte Kunst neu einzüben. Als Reitlehrer erbot sich ihr einer der ersten Sportsmen der Monarchie, Graf Z., der sich sein

staltet; nie wurde sie mehr zum Handkusse gereicht, sie verblieb stets in dicke Handschuhe gesteckt, aus welchen sie nur bei den kostspieligen Consultationen mit den ersten Professoren der Facultät gezogen wurde; leider um auch nachher krumm zu bleiben.

Zur selben Zeit, als sich dies ereignete, lernte im selben Schlosse noch eine zweite Person das Damenreiten. Es war dies die französische Bonne der Prinzessin, die durch den Unfall mehr freie Zeit bekam und im Gemüsegarten auf dem wasserziehenden Esel prächtig herumritt; der Esel wurde später mit einem Ackergaul vertauscht, und wer beschreibt das Erstaunen der fürstlichen Gesellschaft, als sie eines Morgens zeitiger wie gewöhnlich aufstand und die französische Bonne in sausenden Galop auf dem Reitpferde der Prinzessin, — welches durch irgend ein Stallheimniss — alle Morgen statt vom Reitknechte von der auf dem Esel,

Étterem a felső-elefánti kastélyban. (I. rész.) — Speisesaal im Kastell zu Ober-Elefant. (I. Theil).

nur derjenigen, welche auf irriger Auffassung des Wesens des Reitsportes füssen, denken.

— «Wie kannst Du Deiner Tochter das Reiten erlauben, wo Du ihr höchstens 300 Joch als Mitgift zu geben vermagst?» . . . so hörten wir unlängst einen accreditirten Berater des Hauses eines vornehmen Grundbesitzers, der auch in Sportsachen, soweit die landläufige Auffassung und Sportlectüre massgebend sein kann, «ein Wort in dieser Frage mitreden.»

Bei 300 Joch reiten, wo doch zu demselben die Haferfischung von einem Joch geradezu genügend ist zur Erhaltung eines Reitpferdes, ja das scheint auch uns nicht einzuleuchten. Wir folgern daraus nicht, dass die betreffende Dame sich etwa dreihundert Reitpferde halten möge, aber dass ihr das Reiten *können und wissen* notwendiger sei, als vielleicht Geographie und Geschichte, das wäre nicht allzu schwer zu beweisen.

Lebenlang von früh bis spät abends nur mit Pferden befasste. Da er ein ausgezeichnete Reiter war, hatte er natürlich auch in dieser Frage eine ausgezeichnete Manier. Und diese bestand in Folgendem:

Da die Prinzessin des Reitens leicht überdrüssig werden konnte beim Einerlei der Reitschule mit den dortigen Schulmähren, wurde bestimmt, dass sie das Reiten zugleich auf dem einzureitenden Pferde erlerne. Man kaufte ein Vollblut-Füllen, dressirte es drei Tage, und setzte dann die Prinzessin darauf.

Wer dies für Wahnsinn hält, der hat nie die sogenannten höchsten Sportkreise frequentirt, wo ein Sport ohne «Hetz» absolut undenkbar ist. Sportsman und Sportladies von europäischem Rufe stimmten dem Projekte zu, vor Allen aber die Prinzessin selbst, der die Sache einen capitalen Spass zu bereiten schien.

Und das Endresultat war, dass die Prinzessin sich beim ersten Sturze den Zeigefinger brach. Die wunderschöne Hand war für ewig verun-

respektive Ackergaul zu einer vollkommenen Amazone ausgebildeten Bonne geritten wurde, während die Prinzessin mit ihrem gebrochenen Finger am Schmerzenslager alle Sports verwünschte.

Die Moral der Geschichte ist diejenige, dass Reiten ist eins, Costüme-Reiten zwei. Das Einüben auf zahmen Mähren aber das wichtigste. Das eine kann und sollte jedes weibliche Menschenkind, besonders auf dem Lande, erlernen. Das ist nützlich und gesund. Der Luxus fängt erst beim «Full Dress», beim Reitecostüme an. Und da geht die Manie los, deren Ende unabschbar ist, denn sie kann das Glück, das Vermögen des Hauses verschlingen. Das Reiten ohne Costüm ist einfach köstlich, mit Costüm doppelt kostbar. Wenn nun die Reitlust in den heranwachsenden Töchtern erwacht, möge Papa nur getrost antworten:

— «Ja, Du darfst reiten, so viel Du willst, aber ohne Reitecostüm!»

Hat ja schon Droz behauptet: für die Frauen

sind die ernstesten Momente des Lebens nur dann wichtig, wenn sie mit einem Costümwechsel verbunden sind. Eine Trauung ohne Brautkleid, ein Todesfall ohne Trauerkleid *rechnet nicht*. Ohne Reitkleid wird Niemand reiten wollen. Und das ist das Schlimmste an der ganzen Sache. Es bedeutet den physischen Verfall einer Nation, die früher die Pferde den Costümen vorzog und damit die Welt eroberte.

Emberi vadállatok.

Ime, itt a genfi szörnyű eset bizonyosságul, hogy a XIX. század állhumanizmusa mily gyümölcsöket terem. Huszonkét év tudja egész Európa, hogy őrzöngő bestiák csapata lappang szerteszét a legműveltebb államokban, melynek tagjai bombákat vetnek és orozva gyilkolnak; évről-évre látja szaporodni a rend, a tekintély, a vallás, a család és a társadalmi életet alkotó összes intézmények halálos ellenségeit és mégis szegyenletes gyámoltalansággal tűri, hogy ezek az emberi alakba bújtt fenevadak újabb áldozatokat terítsenek le.

Hát lehetetlenség volna védekezni az anarchisták ellen?

Pokolba minden humanizmussal, mikor bombák röpködnek a levegőben, s mert jó ruha van rajtunk, ki vagyunk téve schonnai gazemberek törzsűrésének. Nem rendszabályok kellene, hanem irtó háború ellenük.

Itt már nincs többé helye a meditálásnak. Vagy-vagy. Ha mi ki nem irtjuk ezt a fajzatot, majd leszűrnak ők vagy levegőbe röptenek minnk.

Népkönyvhák, vasárnapi munkaszünet és hajléktalanok menhelye nem oldják meg ezt a kérdést. Ezeknek az őrzöngő vadállatoknak hiába nyújt a társadalom munkát és segítőkészet, nekik vér, pusztulás és halál kell. Az emberi bestialitást vizsgál piaczra, s átgázolnak minden isteni és emberi értékeken. Hadd lássuk!

lek az egész társadalommal szemben, könyörület és minden tekintet nélkül. És az ostoba társadalom ezeket akarja házi patika-szerekkel kigyógyítani örültségükből!

Szinte émelyítő olvasni még ma is a humanizmus álörzeje alól eredő doktriner elmefuttatásokat az anarchizmus megszüntetése felől. Hát mire várnak még ezek az ünneplésesen lehorgasztott fővel böleselkedő «emberi jogvédők» és modern humanisták, kik természetesen találják, hogy Luccheni úr kényelmes börtönczellában, szivar-szó mellett írja meg egy lap számára hülye nézeteit?

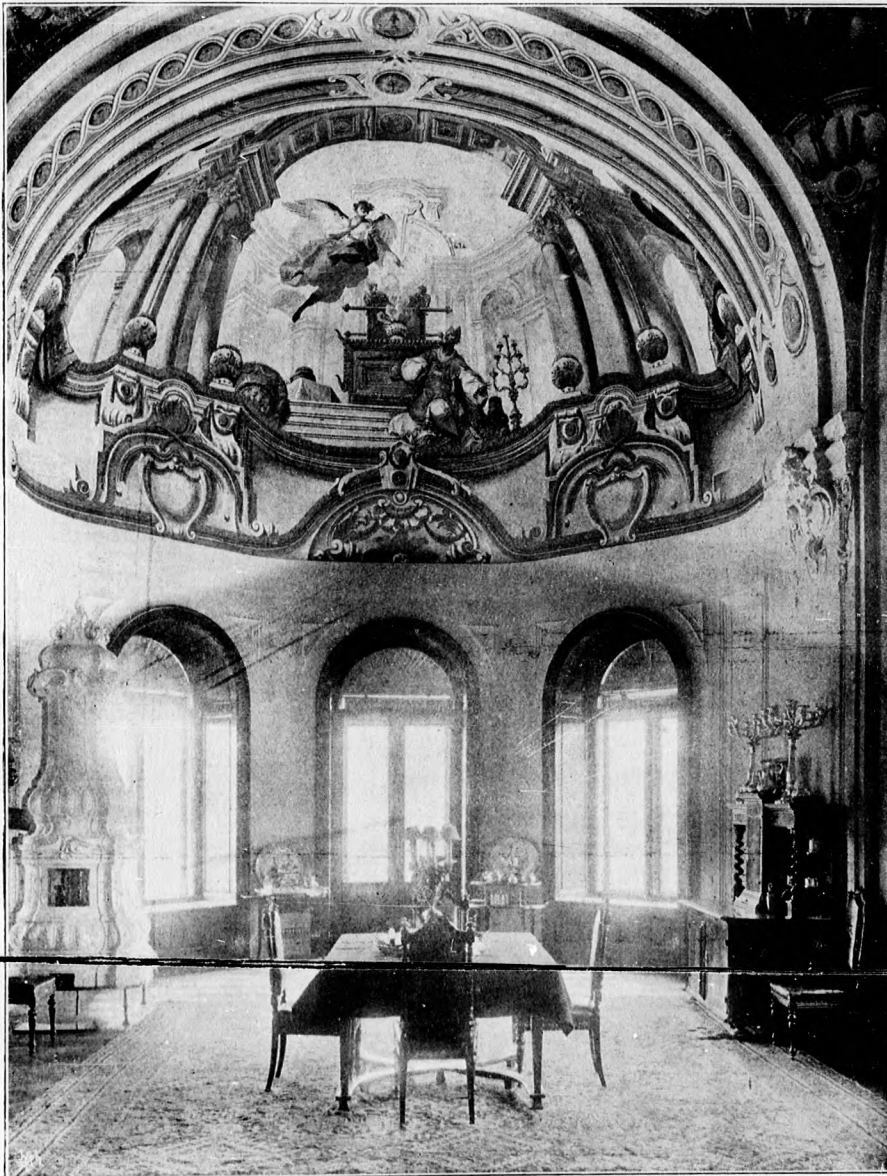
Nem volt e, az anarchista merényletekből? A bécsi és párisi rendőrgyilkosságok, a Terminus-szálloda és Bourbon-palota bombái, a spanyol miniszterelnök, a francia köztársasági elnök és a magyar királyné legyilkolása mind csak olyan apró «tünetek», a melyekre csupán a büntető kódexek rendes paragrafusai alkalmazandók?

Hát igazán olyan igazságos dolog volt meg-

várni, míg a cettei péklegény kést döfött Carnot mellébe, a párisi fattyú-közműves pedig leszúrta Erzsébetet, s csak *azután* tenni őket ártatlanná guillotinnal vagy örökös fegyházzal? Hiszen ezek megérdemelték, hogy elpusztítsanak a föld színéről, mielőtt gaztettüket végrehajtották volna.

Talán barbár az én felfogásom, de azt mondom: meg kell fosztani mindenkit szabadságától és örök rabságra vetni, a ki anarchistának vallja magát.

Ha a mai társadalomban van hit a maga létének jogosságában, akkor nem habozhat az irtóháborúval az anarchisták ellen. Mért legyünk mi elnézők és könyörületesek azokkal szemben, kik nem ismernek irtalmat a legjobbak, a legártatlanabbak iránt?

Étterem a felső-elefánti kastélyban. (II. rész).
Speisesaal im Kastell zu Ober-Elefant. (II. Theil).

Szavakkal kapaciztáljuk azokat, kik bombával és törrel hirdetik örült agyremjeiket? Kiszolgáltassuk nekik legjobbbaikat egymásután?

Az a megtorlás, melyet ma gyakorol a társadalom, nem igazi megtorlás. Erzsébet királynéért egy közműves és Saadi Carnotért egy péklegény élete: nem elégtétel. Valamennyiöknek pusztulniuk kell, hogy a társadalom expiáltassék és nyugalma helyreálljon.

Ha jogunkban áll lelőni vagy agyonverni a veszett kutyát, mielőtt megmárt volna bennünket vagy a hozzánk tartozókat vagy akármelyik felebarátunkat: miért ne lenne szabad ugyanezt tenni az anarchistákkal, kik kivételképpen minden emberi érzésből bestiákká aljasodtak? A gyil-

kolás jogultságát hirdető anarchista rosszabb és veszedelmesebb a veszett kutyánál.

Csak menjünk vissza a középkorba, s dobjuk félre a nyavalygó szentimentalizmust, mely emberi elbánást követel az emberi vadállatok számára is. Nem kell se esküdtszék, se bíróság, se törvényszéki orvosok. Anarchista vagy? Heylesled a gyilkosságokat és magad is vállalkoznál? Aló, el veled, életed fogytát a tömlőczebe. Dögölj meg ott, mielőtt ölhetnél.

Robert Macquair és Róza Sándor földi szentek a Caseriohoz, Vaillantokhoz és Lucchenihez képest. Azok a haramiák megölték a gazdagokat, hogy pénzükhöz jussanak. Rút és alávaló, de mégis emberi ösztön: a pénzszerzés vágya tette őket gyilkosokká. De ezek?! Ezeknek nem kell pénz, hanem pusztán az emberi élet. A vért szomjuhozza, mint a tigris, mely jóllakottan is marcangol.

Csak bomlott agyban születhettek az anarchizmus eszméi, melyek mindennek a megsemmisítését hirdetik, s csak aljas lelkekben nyerhettek talajt. Örök fölta marad a XIX-ik századnak az anarchisták létezése és gyászos szereplése, s szegyen a latin nemzetekre, hogy az ő művelt társadalmuk nemzette az emberiség e koresszülteit. Rájuk vár első sorban a feladat, hogy a kiirtáshoz hozzáfogjanak.

Oroszország, ime, el tudott banni nihilistáival, kik a gyilkolást szintén dogmává emelték, bárha konkrét célból: az orosz despotizmus lerázása végett. Irántuk még érezhetünk némi szánalmat és követelhetjük részükre az emberi elbánást, mert bombák és revolverlövésük dacára tudtuk, hogy nem közönséges gyilkosok, hanem a politika fanatizáltjai. De Oroszország nem ismert kíméletet. A ki nem az akasztófán halt meg, az örök száműzetésbe hurczoltatott Szibériába vagy megszökött külföldre. Nihilisták nem működhetnek többé orosz földön. Ezt a példát kell százszor szigorúbban követni Európa összes államainak az anarchistákkal szemben. Inkább pusztuljon el közülök a kevésbé veszedelmes is, mint sem új gyász boruljon nemzetekre és derék családokra a Lucchenihez hasonlók révén.

Ha az a konferencia, mely összejött a despotizmus ellen, ki fogja mondani, hogy az egyes államok menedékjogának hatályon kívül helyezésevel minden anarchista letartóztatandó és örökös fogságba vetendő: akkor a társadalom megnyugodhat, s a jövő nemzedék csak rémes emlék gyanánt fog tudni az emberi bestiákról.

Das Kastell zu Ober-Elefant

des Barons Edelsheim-Gyulay und seiner Gemahlin Irma, geb. Fürstin Odescalchi.

Eine Fülle landschaftlicher Reize weisen die Comitate Nordungarn auf. Was jedoch — zumal für den Deutschen — von eigenem Zauber ist, der dort die Berge und Thäler verklärt, das ist der Reichtum der köst-

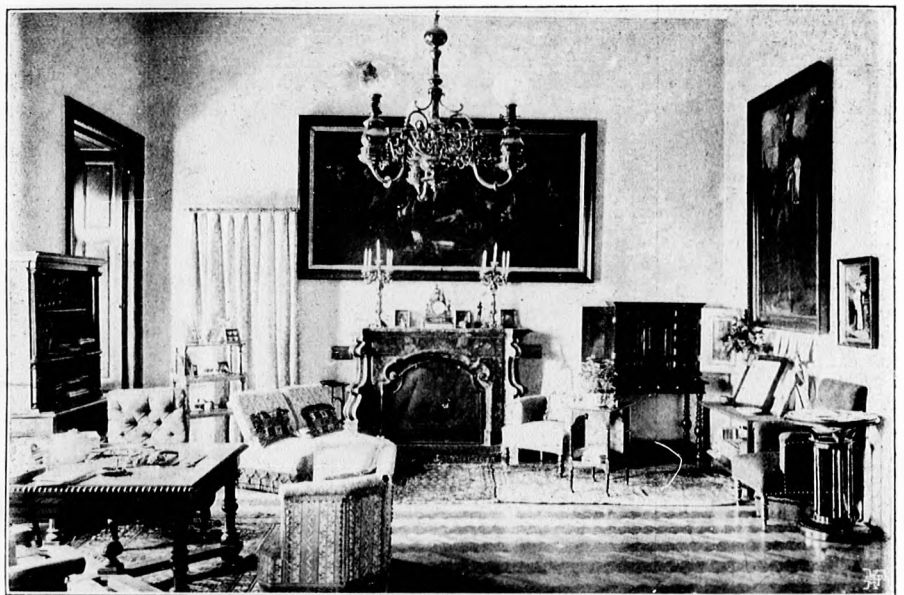
A felső-elefánti kastélyból.
Aus dem Kastell zu Ober-Elefant.

Női szalon. (I. rész.)
Damensalon. (I. Theil.)

lichen Schlossbauten und Ruinen. Auf kecker Anhöhe der im Neutraer Comitatus auslaufenden kleinen Karpathen lagern die Ueberreste der Ghymeser Burg. Ihr gegenüber ragt ein Bauwerk, befremdend zugleich und anheimelnd, das Kastell zu Ober-Elefant, der Wohnsitz des bekannten Barons Leopold Edelsheim.

Einst hatten die wuchtigen Mauern, die Jahrhunderte überdauert haben, in jenen Räumen ganz andere Gestalten gesehen wie heute; betende Menschen und geistliche Brüder waren dort. Ein ausgesuchter Kunstsinne und ein vollendetes Schönheitsgefühl fanden aber in unserer Zeit Mittel und Wege, eine düstere Klosterkirche in einen prachtvollen Adelssitz umzugestalten. Ueberwältigend, wie die fünf- und fünfzig Wohnräume des Herrenhauses sind, ist auch der Glanz und die vornehme Sorgfalt, welche in ihnen herrscht.

Das Kloster wurde um 1369 von Michael Elefanti errichtet. Der Orden der Paulanier fand hier seine Heimstätte und sein Centrum. Während der Türkenkriege, die ganz Ungarn verheerten, wurde das Besitztum 1579 dem Bischof vom Waitzen auf Pachtweg anvertraut. Die wenigen Schäden, die der Feind dem Kloster zugefügt hatte, wurden 1636 ausgebessert, und wieder kehrte allmählich das geregelte Dasein der Ordensbrüder in den Räumen ein. Dem

A felső-elefánti kastélyból.
Aus dem Kastell zu Ober-Elefant.

Szalon.
Salon.

A felső-elefánti kastélyból.
Aus dem Kastell zu Ober-Elefant.

Női szalon. (II. rész.)
Damensalon. (II. Theil.)

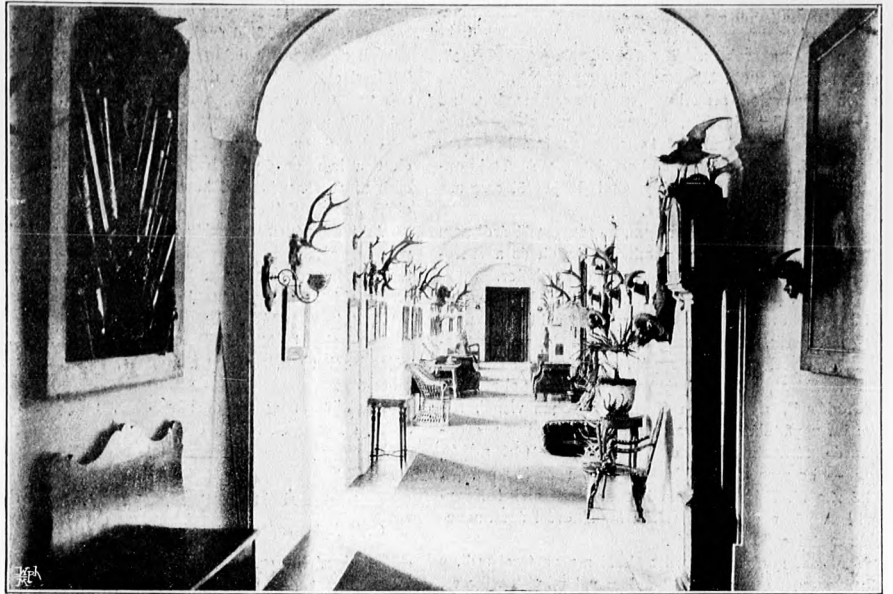
klösterlichen Leben der Paulanier ward jedoch bald ein Ziel gesetzt. Es ist bekannt, dass Kaiser Joseph II. die Ordenshäuser abschaffte. Dieses Schicksal traf auch das Paulanier Kloster Ober-Elefant und die Liegenschaft fiel an den Fiskus, der sie dann verpachtete. Begreiflicherweise hat die Sage sich des Ortes und seiner Wahrzeichen bemächtigt. Nach ihr sollen breite unterirdische Gänge, mit kostbaren Schätzen, die jedoch der einstige Pächter davongetragen haben soll, die zu Ober-Elefant gehörigen Güter verbunden und ein verborgener Gang vom Herrenschloss zur Ghymeser Burg geführt haben. Ihre ursprüngliche Form und Bestimmung hat im Jahre 1894 die altersgraue Kirche nun endgiltig verloren. Neues Leben zog in Ober-Elefant ein.

Baron Leopold Edelsheim-Gyulay hat das Kastell Ober-Elefant 1894 angekauft, nebst den Herrschaften Csarada und Riese; während in den Kastellen dieser die Güterverwaltungen untergebracht sind, dient Ober-Elefant zum Heim des Besitzers. Das eigentliche Familiengut ist im Araker und Szabolcs-Comitat gelegen. Er schuf Ober-Elefant zu einem Herrenszitz, wie es in Wahrheit deren wenige giebt. Ein Heer schöpferischer Künstler und thätiger Handwerker wandelte den alten Bau in ein modernes Palais. Das Aeußere wurde belassen. Die mächtigen Doppel-Façaden sind geblieben, wie die beiden

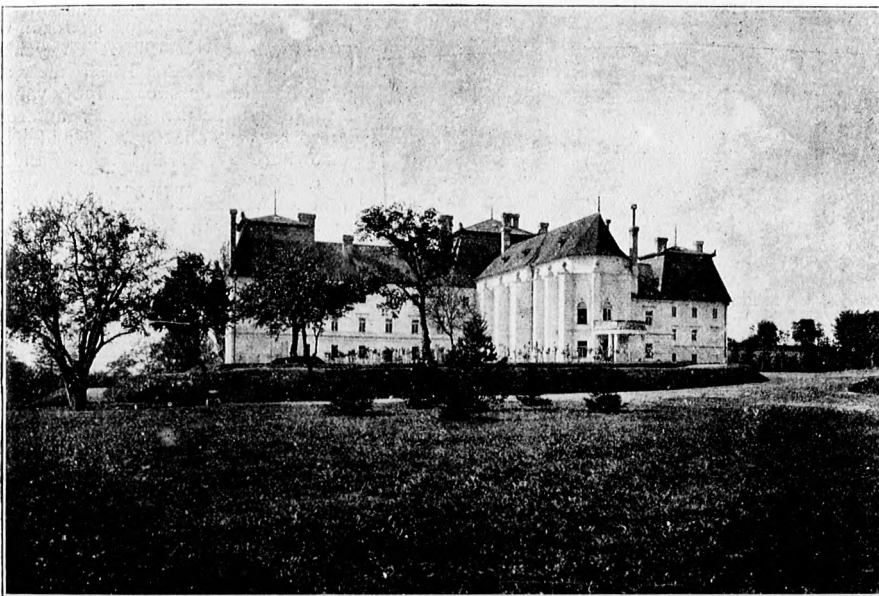
Längsreihen der Fenster. Die ausgedehnten Wandflächen hat die Kunst der Bildhauer mit Decorationen in modernisirtem Barockstil geziert. Der ehemalige Kircheneingang wurde umgebaut und dient zum Hauptportal, zu dem eine kühne Freitreppe hinaufführt. Die während der Arbeiten aufgefundenen archäologischen Denkmale bewahrt das National-Museum in Budapest als Geschenk auf. Das Innere ist mit bewundernswertem Geschick umgestaltet. Dem geübten Auge mag vielleicht noch heute das Hauptschiff der Klosterkirche erkennbar sein. Es ist Speisesaal und Salon geworden. Fünf Freskogemälde von J. Bergler's Meisterhand schmückten die Wände. Sie stellen die Legende des heil. Johannes dar. Es überkommt den Besucher des Herrenhauses ein eigenartiges Gefühl in diesen Hallenräumen. Früher klangen durch dieselben Gebete, und vereinzelte Heiligenbilder hingen an den nüchternen Wänden. Heute flutet volles Leben hindurch und abgetönter Glanz leuchtet überall. Mit künstlerischer Unabsichtlichkeit steht jedes Möbel und jedes andere Kunstwerk an seinem Platz. Jene wohlthunende Pracht, die alles Ueberladene vornehm meidet, waltet in der Bibliothek, in den Salons der schönen Schlossfrau, in den Zimmern und Salen, wie in den luftigen Korridoren. Wahrlich, man empfindet es, dass hier das splendide Heim eines Künstlers

sein muss. Und in der That! Baron Leopold Edelsheim ist ein Künstler! Er ist ein Maler! Von seiner reichveranlagten Mutter hat der Sohn diese herrliche Gabe. Der Vater, der Feldzeugmeister und General der Cavallerie, galt ja als einer der besten Officiere der österreichisch-ungarischen Armee. Das Geschlecht der Edelsheim, 1706 baronisiert, stammt aus Rhein-Hessen und lässt sich bis ins Mittelalter hinein zurückverfolgen. Von den bekanntesten der Familie seien nur genannt Wilhelm, Friedrich's d. Gr. Minister und späterer Gesandter in Wien, Ludwig, der Staatsminister in Baden und dessen Bruder Leopold, der nachmalige Feldzeugmeister.

Baron Leopold Edelsheim, vom Grafen Gyulay adoptirt, übernahm dessen Güter in Ungarn als erblichen Besitz und führte den Namen Edelsheim-Gyulay. Er war Mitglied des Oberhauses. Baron Leopold, der Eigentümer von Ober-Elefant, wurde 1863 zu Salzburg geboren, erwarb das Diplom dr. juris zu Budapest und lebte am liebsten seinen künstlerischen Studien. In den achtziger Jahren eine in Budapest wohl bekannte Erscheinung, empfand sein Geist keine Neigung für Politik und markt-schreierische Oeffentlichkeit. Der junge Baron fand sein Glück in der Ehe mit der Fürstin Odessalchy, einer Frau, deren Anmut mit

Folyosó a felső-efelánti kastélyban. — Corridor im Kastell zu Ober-Elefant.

A felső-efelánti kastély hátnézete. (I. rész.) — Rückansicht des Kastells zu Ober-Elefant. (I. Theil.)

ihrem Geist wetteifert. Sie ist die Tochter des verstorbenen Fürsten Julius Odessalchy und dessen Gattin, einer geborenen Gräfin Degenfeld-Schomburg. Fürst Arthur Odessalchy, ihr berühmter Cousin, hat sich bekanntlich durch seine hohe patriotische Gesinnung, wie durch die Kolonisierung der Csangonen bekannt gemacht. Mütterlicherseits steht die Fürstin in naher Verwandtschaft mit dem Hause Tisza.

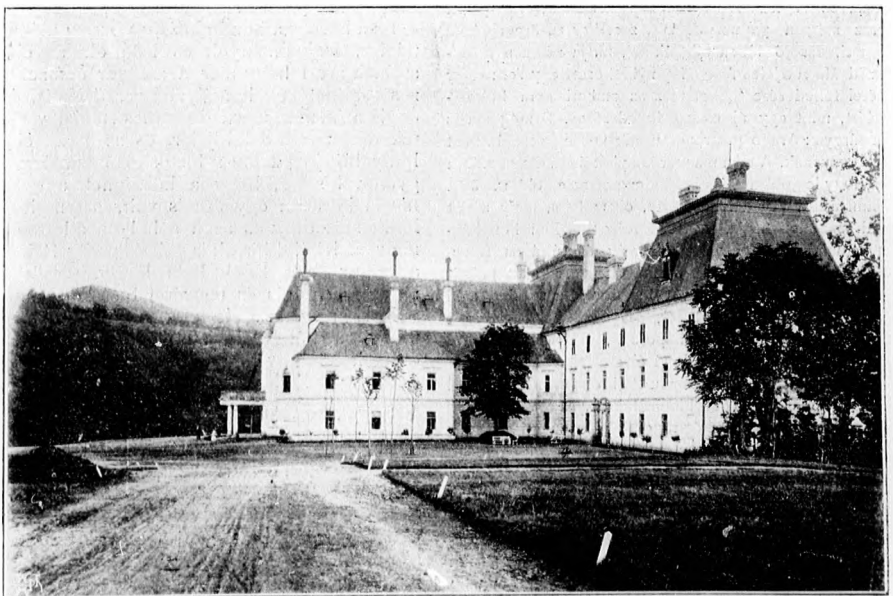
Nach Aufgabe des ersten Sitzes in Kroatien bewohnt das junge Paar mit drei blühenden Kindern Ober-Elefant, wo die Pflichten des landwirtschaftlichen Lebens, die Bethätigung künstlerischen Schaffens, die Vorrechte edler Gastfreundschaft und das Glück stillen Familienlebens in gleicher Weise gepflegt werden. Wie sehr aber Baron Edelsheim mit seinen Mitmenschen mitfühlt, erhellt daraus, dass er an 4000 Joeh Boden zur Aufteilung den Bauern im Tieflande geschenkt hat. Das heisst praktische Nächstenliebe und Hilfe! Dass Baron Edelsheim die Expedition nach dem Nordpol mit Capitän Baade mitgemacht und bis über den 80ten Grad gelangt ist, haben die Blätter damals berichtet. Der Kunst und der Litteratur ist auf Ober-Elefant stets ein verständnisvolles und herzliches Willkommen bereitet.

Physiologie du Gout.

— Az izlés élettana. —

Hála néked *Brillat Savarin*, ki megírtad azt a pompás könyvet, melynek ugyanez a címe, mint az én mostani cikkelyemnek. Mert a te böles, finom és elmés felvilágosításaid után most már szégyenkezem, hogy eddig a gourmandise-ben (az ingyenczkedésben) nem láttam egyebet, mint brutális, alantós, önző szenvedélyt. Te tanítottál meg, hogy az asztal örömeinek élvezése csak oly jogosult, mint a zenében, az illatban vagy a színekben való gourmandise. És ekkép megvilágosodván értelmem, hadd beszéljek magam is az ingyenczkedés felől.

Tudom azt, hogy a nyálánság falánksággá nőhet, s hogy ez a torkosságba csap át. A szenvedélyből töbzódás lehet, mint a rómaiaknál történt. Az a császár, ki rabszolgáinak testével hizlaltatá a halait, bizonyára messze túlhatott az asztali örömek határán. De viszont ama római gourmet, ki izéről rögtön fölismeré a Tiber torkolata körül halászott pontyot attól, melyet a városi két híd közt fogtak, a ki megérzé melyik liba hizott ócska, sajtolt fűgén s melyik a frissen, az ily finomra nevelt izlésben nincs semmi visszatásító. Az ilyen művelt iny van olyan nemes organum, mint ama karmester füle, ki százötven zenész hangversenyében megintá a nagy-böggöst, mért a hüvelyk-s nem a mutatóujjával szorítja le a *d* hurt? Mily nemes idegzet az, mely íze után meg tudja különböztetni a perigordi szarvasgombát attól, mely a

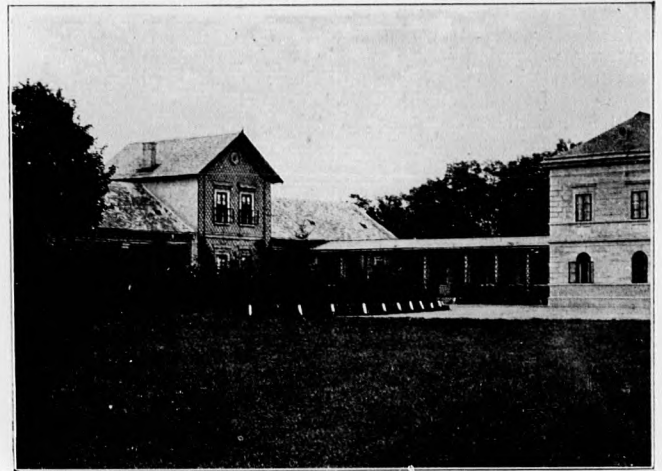

A felső-efelánti kastély hátnézete. (II. rész.) — Rückansicht des Kastells zu Ober-Elefant. (II. Theil.)

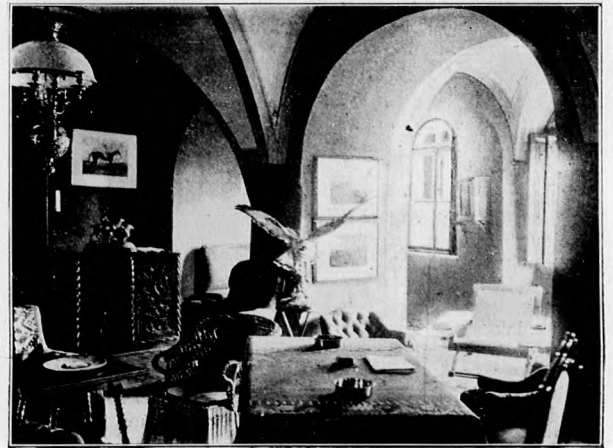
A kastély. — Das Kastell.

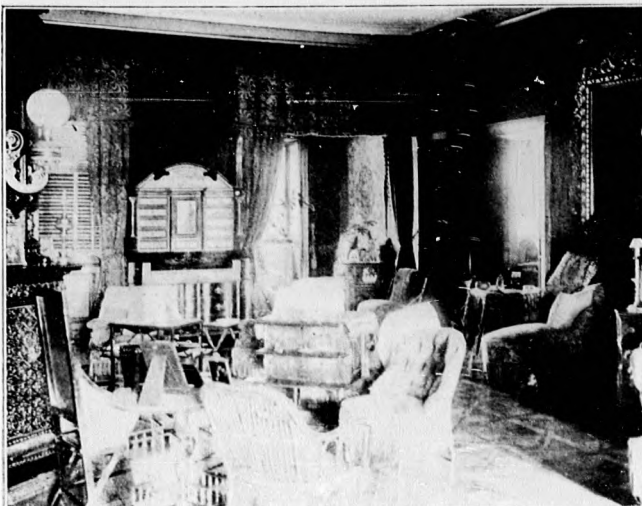
A kastély szárnyépülete. — Flügelgebäude des Kastells.

Kis szalon. — Der kleine Salon.

Dohányzó. — Rauchsaal.

Nagy szalon. — Der grosse Salon.

Parkrészlet. — Parktheil.

1894-ben, a Wekerle-kabinet alatt, a vallás- és közoktatásügyi miniszterium államtitkárává neveztetett ki, a mely fényes állásáról miniszterével együtt mondott le. Úgy azelőtt, mint most is, állandó tagja a delegációnak. Érdemeit ő Felsőházi boszniai katonai szolgálata folytán a vaskoronarend lovag-, legutóbb a Lipóttrend középkeresztjének adományozásával tüntette ki.

Neje bécsi születésű, miként boldogult szépielkű anyja, Walter Teréz volt. Pulszky Agostné Figdor bankárnak a leánya, ki férje oldalán magyarrá lett, s nagy műveltségével, jó szívvel és áldozatkészségével egyik kiváló tagja az előkelő magyar hölgy társadalomnak. Pulszkyék budapesti és szécsényi otthonának szalonja az a hely, hol a külföld legkiválóbb politikusai és írói meg szoktak fordulni, s tisztelettel teljes, meleg emléket visznek magokkal a vendéglátó házaspár felől.

lovamat előre, a hegyek felé, melyeket a messzeség kékes párába burkolt.

Battenberg Sándort vártam, a bolgárok romantikus fejedelmét, ki e délelőttön volt visszatérendő Szófiába, honnét egy héttel előbb az összeesküvők éjnek idején erőszakkal elvitték. Sürgönyök jelentették, hogy visszanyervén szabadságát, haza jön; útja valóságos diadalmenet és a híj alattvalók egész táborra kíséri kocsin és lóháton a Dunától kezdve.

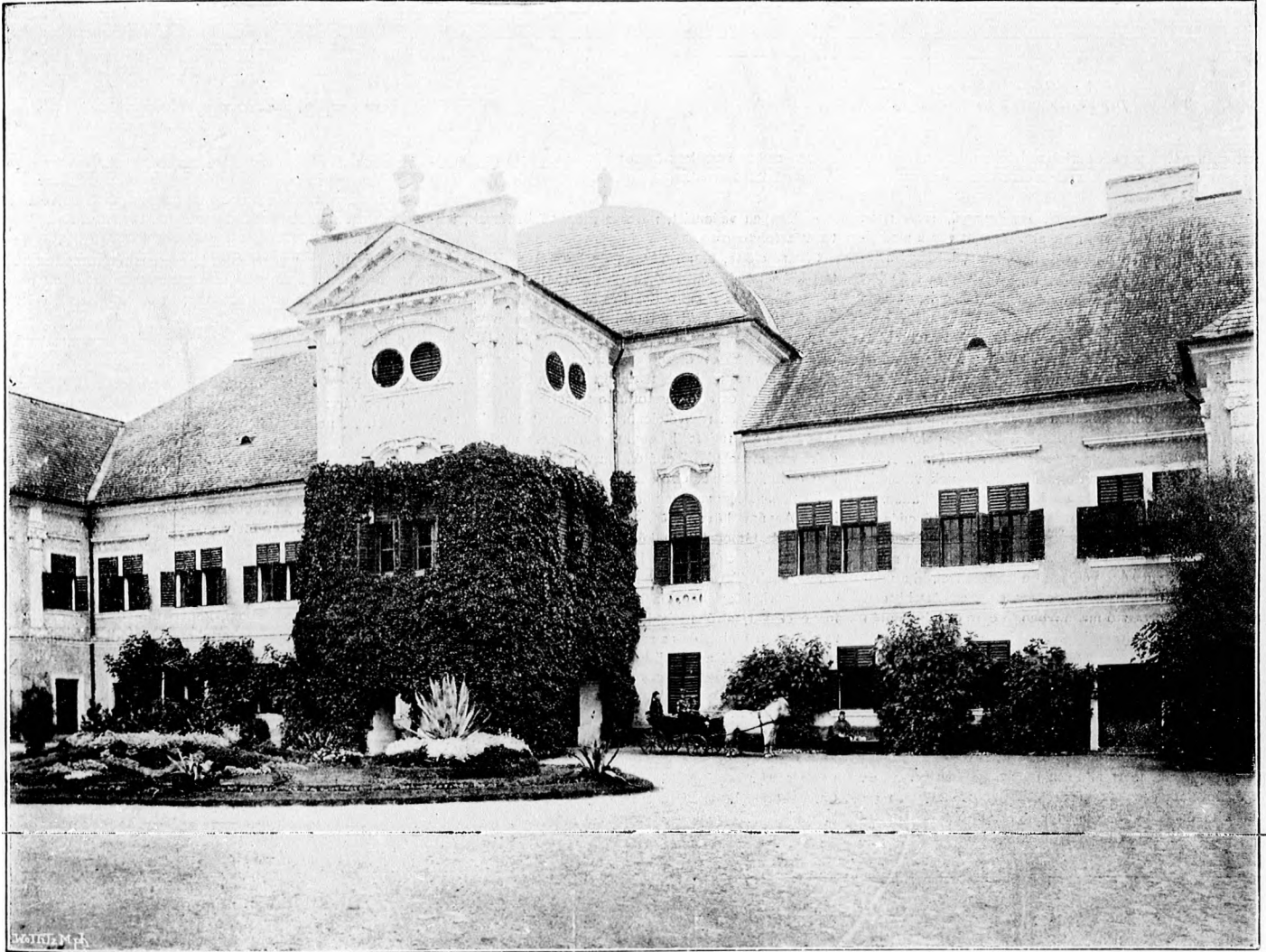
Az újságírói ambíció és az izgatottság — 21 éves voltam akkor, asszonyom — nem engedték, hogy a városban várjam megérkezését, mint higgadtabb kollégáim tettek. Mértőföldet lovagoltam előre, hogy viszontlássam azt az embert, kit a sorsnak borzasztó forgandósága sújtott.

Az országúton, mélézásokból kocsizörgés riasztott fel. Az országutat takaró krétaföcsör por sűrű gomolygásban libegett elém; onnét hangzott ki a lovak patáinak csatogása s a csengetyűk monoton csilingelése. Vad roha-

közönséges utas akadt össze velem, hanem mesterségembeli, kinek hasznát vehetem, mert kicserélhetjük információinkat. Bemutattam magam, mire ő is megmondta kiltét. Valóban, nem csalódtam föltevésomban: újságíró volt ez a haldokló, a szentpétervári «Novoje Vremja» tudósítója. Hat nap óta jött folyton a fejedelem kísérletében; csak most, az utolsó reggelen hagyta el, hogy gyorsított hajtással hamarabb érjen a városba és tudósítását korábban eltáviratozhassa.

Ez volt, asszonyom, *Juzsin*, a nihilista, akiről beszélni akarok.

A szeptemberi emlékezetes napok alatt bizalmas barátságot kötöttem vele. Részvét és bámulat fűzött hozzá, mert míg fájdalommal kellett látnom, hogy küszködik a halálos kórral, mely tüdejében fészkelte, addig csodálat fogott el munkaerejének és szorgalmának láttára. Oly gyöngye volt, hogy a legcsekélyebb szivarfüst belhelésére már ömlött a vér tüdejéből és zsebkendőjét mindig vérfoltok tarkították. Alig tudta tagjait vonszolni, de azért

Dr. Pulszky Agost szécsényi kastélya. — Dr. August Pulszky's Kastell zu Szécsény.

Az én nihilistám.

Megígértém önnek, asszonyom, a múltkor, midőn szóba kerültek a nihilisták meg anarchisták, s ön Zola «Germinal»-jának hatása alatt oly iszonyattal beszélt a nihilistákról, hogy egyszer elmondom egy másfajta nihilista történetét. Ön persze elfeledte azóta Zolát is, a Germinalbeli Souvarint is, s fogékony lelkében nem maradt más, mint egy ijesztő, elremitő kép a nihilistákról, kiknek halál és rombolás jár a nyomában. De engem az alkalom készített, hogy beváltsam ígéretemet.

Az én nihilistám *Juzsin*nek hívták. Most szeptemberben múlt tizenkét esztendeje, hogy megismerkedtünk. Azon az országúton történt, mely a bolgár fővárosból, Szófiából kigyózik lefelé Ichtimannak kavicsos, természetlen síkság közepén. A szeptemberi nap erős hevében eltikkadva, a várakozástól izgatottan hajszoltam fíradt

nással vágatott az egymás mellé fogott négy lovaska. A bakon álmosképjű török kocsis, bent a nyitott kocsiban hátradőlve egy alak, kinek láttára megdöbbenés fogott el.

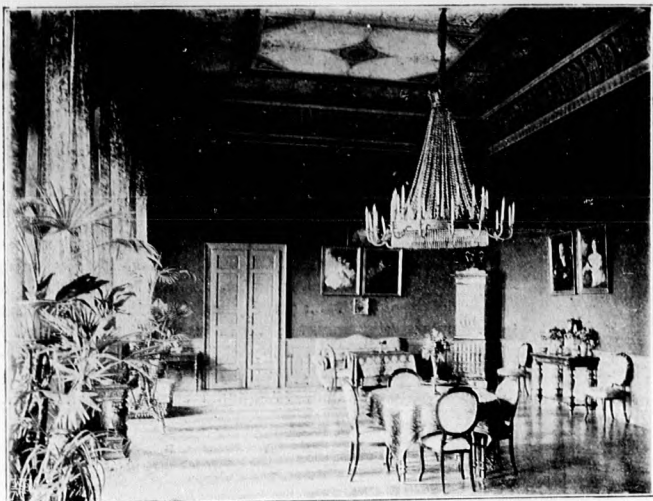
Olyan volt, mint a hogy a régi mesterek festették Jézus Krisztust: hosszú, sápadt arc, vörösös szőke szakáll, beesett szemek, vézna termet. Mikor észrevett, megállította a kocsit és megszólított. Halk hangját nem érttem, oda kellett lovagolnom egészen közelébe, s így még jobban szemügyre vehettem. Arcán a szomorúság és a bánat mellett volt még egy vonás: a halálos fíradtság vonása, meg a «facies hippocratica», az a megmagyarázhatatlan arckifejezés, melyből a halált látjuk megdöbbenő bizonyossággal. Mintha sírből támadt volna föl ez a férfi, még a beszéd is nehezére esett. Megsajnáltam és leszállva lovamról, odaálltam a kocsisoz. Szláv accentusú francziassággal kérdezte: «Messzire van-e még Szófia?» Majd meg azt tudakolta, milyen ott a hangulat, van-e hír a felkelőkről? Rögtön tisztában voltam, hogy nem

reggeltől estig dolgozott táviratokon és tárczacikkiken. Négy-öt szépirodalmi közlönynek írt orosz és francia nyelven csodaszép útleveleket.

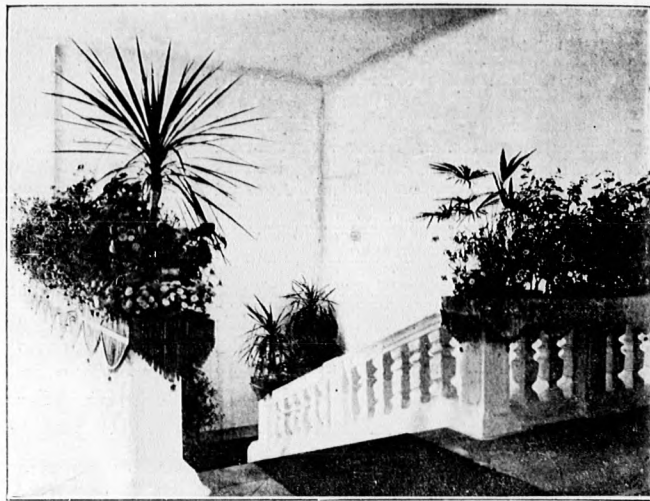
A többi kollégák idegesnek találták, s kerültek társaságát. Én azonban híven mellette maradtam. Egy este, vastag plaidbe burkolva ült mellettem a szófiai Alexander-park egyik lugasában. Hosszú, finom ujjai közt egy medaillont forgatott; a mint egyszer kisiklott kezéből és a kavicsokra esett, fölnyilt. Egy férfi és egy nő arckép volt benne, két mosolygós ifjú, élénk szemekkel, telt arccal. Nem állhattam meg, hogy utánok ne kérdőzködjem. Juzsin arca még szomorúbbá vált, midőn ezt felelte: «Én vagyok és boldogult menyasszonyom».

Hogyan? Ó!!! Az a csinos, szinte pufókképjű fiú azonos lenne ezzel a csontvázal? Meglepetésem oly nagy volt, hogy észre kellett vennem. Bánatos mosoly szállt vértelen ajkaira, s a mint saját arcképcét nézegette, lassan, mintegy önmagához beszélve, elmondá élettörténetét.

— «Technikus voltam; vasúti mérnökségre készültem,

A szécsényi kastély nagy szalonja.
Der grosse Salon im Kastell zu Szécsény.

A szécsényi kastély lépcsőháza.
Stiegenhaus aus dem Kastell zu Szécsény.

mert ez a pálya a mi örösi birodalmunkban, a hol még alig van vasút, nagyon jövedelmező. Már mint egyetemi hallgató szép pénzt kerestem egy mérnöki irodában. Húsz éves voltam, tele étellel, reménnyel, szeretettel. Azt a leányt szerettem, kinek arc képe itt van a medailonban. Rokonom volt távolról, árva leány, kit anyám neveltetett. Jegyet is váltottunk; utolsó vizsgám után lett volna az esküvő. A nagy boldogságokat azonban a sors meg szokta irigyelni.

Egy napon, késő éjjeli órában, rendőrök léptek el házunkat, s engem elfogtak. Miért, kinek a rendeletére, — hasztalan kérdeztem én, anyám, menyasszonyom és nővéreim. A rendőrök átkutatták lakásunk minden zegé-zugát, s engem elhurcoltak a Péter-Pál-erődbe.

On járt Velenczében, s ismeri a Dogék palotájának földalatti börtöneit. Ilyenbe taszították. Mélyen a Néva vize alatt volt a sötét, nedves lyuk, melynek vasajtaja bezárult mögöttem. El voltam keseredve a méltatlanság miatt, de reméltem, hogy másnap kiderül a tévedés és szabadon bocsátanak. Ó mennyire kellett esalatközönni! Őz teljes hónap mult el a nélkül, hogy nem láttam mást, nem beszélhettem senkivel, mint a börtönőrrel, ki a nyomorúságos eleddel hozta naponként egyszer. Azt hittem, megőrülök a borzasztó magányban. Végre öt hónap után fölvezettek a vizsgálóbíróhoz. Röviden végzett velem.

— Ön írta e levelet? kérdé egy nagy csomagból előhúván egy papírost. Az én levelem volt, valamelyik barátomhoz írtam, ki Svájcba ment tanulmányai befejezte után. Hirtelen világosság támadt agyamban. Eszembe jutott, hogy letartóztatásom előtt pár nappal olvastam, hogy ezt a barátomat Svájcból kiutasították és irományait lefoglalták, mert nihilista mozgalomban vett részt. Az én levelem azonban közönyös dolgokról szólt, mert

relmes ember nem lesz összekülvő. Én sem voltam az. A vizsgálóbíró azonban könyörtelen maradt védekezésemmel szemben.

— Tegyen vallomást, nevezze meg többi társait, hagyogtatta folytonosan.

Sírtam előtte, uram, sírtam, de hasztalan. Visszavitettem abba az alvilági lyukba s tudja-e, meddig hagyott benne? — Másfél esztendeig! Mikor másodszer fölvittek hozzá, s az íróasztala fölött levő tükröben megláttam arczomat, visszadöbentem önmagamtól. Azzá lettem, a mi most vagyok: összetört rommá, melyben a lelket csak az akarat tartja. A földalatti börtön levegője megette tudómet és elsorvasztotta testemet.

És ez a hiena részvételenül csak ennyit mondott: «A vizsgálat nem tudott bizonyítékokat szerezni ön ellen, ezért megmenekül Sziberiától. Huszonnégy óra alatt azonban el kell hagynia Oroszországot.»

Elutaztam. Menyasszonyom, míg fogságban valék, meghalt. Anyám követte őt, csak három hujom maradt vagyon és támogatók nélkül. Érettük kell élnem és dolgoznom. Újságíró lettem. Két éve dolgozom a *Nőjele Wrenjének*. Tavaly fenjártam az én beteg tudómmal az északi sark közelében. Sachalin szigetén, hogy az ottani feyenczgyarmatról írjak lapomnak. Onnét Egyiptomba rendelték a mahdi és az angolok hadakozásához. A dermesztő hidegből a pokoli hőségbe — az én beteg tudómmal! De hujaimnak élniök kell! Nem pihenhetek egy napot sem. Pénzt, egy kis tökélt akarok hagyni nekik. De soká már nem bírom...»

Könnök szöktek szemeimbe, a mint elhaló hangját nehéz fuldoklás szakította félbe. Fehér zsebkendője egy percz alatt pirossá lett... Tántorgó léptekkel, vállamra támaszkodva botorkált a szállodába, hol egymás mellett

Tized napra — soha nem feledem el e napot — *Kaulbars* orosz császári biztost kisértük az országban. Nyomorúságos kis faluban állottunk meg, pihenni. Az útszéli koresma faasztalainál dolgoztunk táviratainkon. Juzsin mellettem ült, túl rajta egy francia újságíró. Egyszerre hörgés ütötte meg fületem: Juzsin fehéren, mint a halál, neki dőlt a falnak és ajkain pirosan esőgedezett a vér. Ujjai közt göresösen szorongatta az írónt, melylyel sürgönyét fogalmazta. Lefektették egy mohpadra a koresma előtt. A mint feléje hajoltam, átölelte nyakamat s alig érthetően suttozta:

— Ne feledje feladni sürgönyömet... Nővéreim czime tárczámban... pénz is... ne adja konzulátusnak... nekik küldeni... köszönöm, testvér, köszönöm...

És lehanyatlott, szemei lecsukódtak, meghalt! Ott temettették el másnap, Grublihan temetőjében. Hegyoldalon, közel egy patakhoz, domborodik a sírja, honnét el lehet látni az Isker mély völgyébe és a Sipkaszoros komor sziklaormaihoz.

* * *

Ha egykor, asszonyom, kedve támad megnézni a világhírű kazanliki rózsakerteket és valódi rózsaoaját vásárolni, útja el fog vezetni Grublihan mellett. Allíttassa meg kocsját. Az országtúlló csak pár lépés a temető: ott meg fogja találni az egyszerű kötömböt, melyre ez az egyetlen szó van bekarézolva: Juzsin.

Virágok nyílnak a domboldalon és a temetőben. Kössön belőle koszorút s tegye oda a — nihilista sírjára.

M. A.

A szécsényi kastélyból.
Aus dem Kastell zu Szécsény.

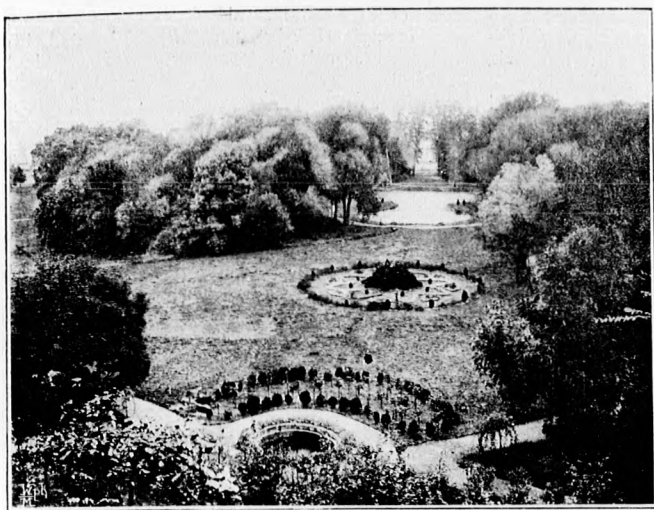
Női szalon.
Damen Salon.

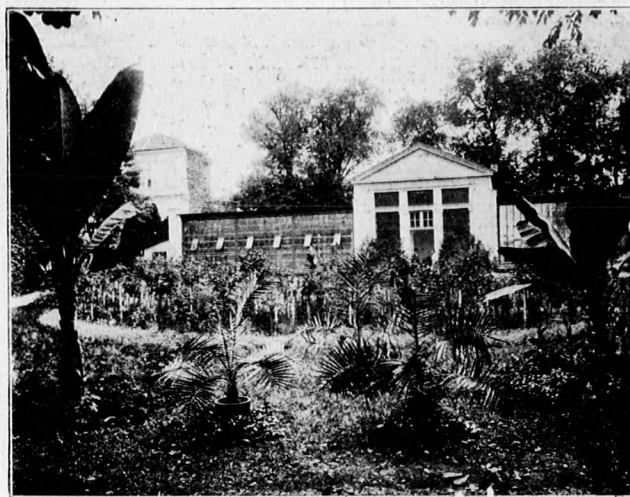
A szécsényi kastélyból.
Aus dem Kastell zu Szécsény.

Könyvtár.
Bibliotheksaal.

Parkrészet a távol. — Parkansicht mit dem Teiche

Virágház. — Blumenhaus.

Parkrészet háttérben a kastélyal. — Parkansicht mit dem Kastell.

Parkrészet a templom látképével. — Parkansicht mit der Perspektive der Kirche.

Parkrészet a régi toronnyal. — Parkansicht mit dem alten Thurm.

A füleki kastély.

— A füleki Stephani család. —

A magyar föld csodálatos asszimiláló erejéről a legplasztikusabb példát Jókai állította eléünk az «Új földesurak»-ban. De a mai generáció is saját szemével győződhet meg, hogy idegen származású családok mint változnak át lelkes magyar hazafiakká, míhelyt földbirtokosokká lettek. Az a földréteg, mely megtermi a beléje vetett mag tiszteresét vagy százszorosát, nem csupán geologiai jelenség. Máshol talán igen; de a magyar égbolt alatt mintha lelke volna, mely magához köti ezernyi szállakkal azt, ki meglepedett rajta, körülfontja a multak emlékeivel és egész lényét, gondolkodását, sőt külső viselkedését is átförmálja — magyarrá.

A transformálás ereje ma is intenzív, sőt gyorsabban ható, mint a mult időkben s e század első felében. Most már a városok lakosaira is kihat, kiket pedig kozmopolita légkör óv vagy zár el a magyarosodástól.

A füleki kastély és uradalom jelenlegi ura szintén oly családnak sarja, melynek ősi fája nem magyar földben fogant.

A Stephani-család német eredetű. A Magyarországra átlpántált ágnak a feje füleki Lajos mérnök, a légszesztársulat megalapítója és vezérigazgatója, egyike ama ritka energiájú és vasszorgalmú férfiaknak, kik eszükkel tekintélyes pozíciót és vagyont szereznek, lelki nemességükkel pedig köztiszteletet vívnak ki maguk számára. A meggazdagodást legtöbb esetben az irigységnek és a bizalmatlankodásnak bizonyos árnya szokta követni. Stephani Lajos kivétel ebben is: az ő életén át lehet tekinteni, mint hegyi kristályon; nincs annak egyetlen fázisa is, mely egyebet mutatna, mint sikerrel koronázott szorgalmat s nemes indulatokat úgy egyesek, mint ama föld iránt, mely második hazájává lett.

Közgazdasági és ipari életünknek e kimagasló férfi 1824-ben született Wertheimban, régi német patriczius családból. A mérnöki pályára lépven, Karlsruheban szerezte meg diplomáját, melylyel egyenesen Magyarországra költözött és állami szolgálatba lépett. Ambíciója azonban nem hagyta sokáig egy helyen: már 1848-ban elment Angolországba és egy magániparvállalatnál nyert alkalmazást Itt, a szigetország földjén tanulmányozta a gázvilágítás ügyét, s meggyőződven annak óriási jelentőségéről, visszatért a kontinensre. Először Németország több városában épített gázgyárakat, majd 1854-ben újból eljött Magyarországra és a Róthschild-házzal egyetemben létesítette a budapesti légszeszgyárat, melyre pályázat volt kiírva. Hogy az általa alapított osztrák-magyar légszesztársulat mily fontos és tekintélyes szerepet játszott alakulásától kezdve, s hogy ma is mily elsőrangú tényező iparvállalataink sorában: azt mindenki tudja, a beavatottak pedig nyíltan hirdetik, hogy a vállalatnak lelke és felvirágoztatója mindenkor Stephani Lajos volt. Ezt az urakodó is elismerte, kegyének azáltal adván bizonyosságát, hogy a füleki előnevet adományozta neki és törvényes utódainak. Ekkép az ősrégi német nemes Stephani-család magyar ágának Stephani Lajos a megalapítója. Az ő előrelátása és a technikai vívmányok szemmel tartása hozta létre újabban a budapesti általános villamosági részvénytársulatot is, mely szintén a legprospérálóbb vállalatok közé tartozik. A mult évben a pesti ág, ev. egyházi főgondnokává választott.

Magyarországhoz azonban nem csupán első nagy vállalat kötötte, hanem szívének érzelmei is. Még 1851-ben nőtől vette az akkori kereskedelmi világ egyik kitűnőségének, kunhalmi Rózsa Lajosnak, a pesti magyar kereskedelmi bank igazgatójának leányát, kunhalmi Rózsa Fannyt. Ez a házasság tette végleg magyar honpolgárrá a szeniális német mérnököt és szerezte

meg neki a legzavartalanabb boldogságot. A nagyműveltségű és páratlanul nemesszívű hölgy nemesak férjének volt házi anyala, hanem jőteköny nemtője lett mindazoknak a szenvedőeknek, szegényeknek és támogatásra szorultaknak, kiket jó sorsuk közelébe hozott. Ide kellene nyomtatni összes humanitárius és jőtekönyági intézeteink névsorát, ha beszámolni akarnánk, hogy mily mértékben gyakorolja ez a fenkölt gondolkodású úrasszony a legszebb hivatást: a jőtekönyoságot, saját szívének sugallatára és férjének megegyező intencziói szerint.

Mint Philemon és Baucis, megöregedve, de meg nem szűnő szeretettel és lankadatlan tevékenységgel él a Stephani házaspár, örömet találva egyetlen fiában, Stephani Ervinben. Fölválta Budapestet és a budakeszi út mellett elterülő Ferenczhalmon levő villájukban tartózkodnak, mely páratlanul szép fékvéssel bír és remek nagy parkkal van övezve. A parkban levő díszfák közül unikum-számba megy az ú. n. Wellington-fa. E villáról is több sikerült fölvett mutatuink be jelen számunkban.

Hogy ilyen szülőknek csak jeles gyermeke lehet, az szinte természetes. Füleki Stephani Ervin atyjától örökölte munkakedvét, anyjától a minden szépért és jóért való lelkesedést. De míg az apa hű maradt a technikai tudományhoz és iparhoz, fia a gazdálkodásnak szentelte életét.

Füleki Stephani Lajos és neje kunhalmi Rózsa Fanny.
Ludwig Stephani de Füleek und Gemahlin Fanny Rózsa de Kunhalm.

Magyar gazda lett, de a módban, melylyel a földművelést, az állattenyésztést és egyáltalán a birtokkezelést gyakorolja, megnyilvánul az európai látókörü, tanult, modern gazda ügyessége. A füleki uradalom nem hasonlít azokhoz a régi latifundiumokhoz, hol a tulajdonos mindent rábízott a jó Istenre meg az időjárásra. Stephani Ervin ért ahhoz, hogyan lehet értékesíteni azt is, a mi a föld alatt van, s miként kell a praktikus gazdának az oeconomiát összhangba hozni ipari vállalatokkal.

A füleki uradalom tanulságos például szolgál. Ha fölkelnének sirjaikból Korláth Péter és Czobor István, kik a füleki várat vitézül védelmezték a törökök ellen, esodálkozva tekintenének körül a tájékon. Még ott mered az ég felé leomlott falaival az egykor erős vár, a multak romantikus emléke, de a síkon a társzekerek nem hadiszert szállítanak, hanem kocszaköveket, s az a füst, mely kanyarogva száll a felhők felé, egy prózai göztyéglagyár keményéből ered. Stephani Ervin, a mily kitűnő gazda, ép oly fejlett érzellemmel bír az ipari ügyek iránt. Birtokán üzemből van egy kőbánya, mely Budapestre szállít kocszakövet, s egy göztyéglagyár, mely évenként 2—2½ millió darab, főként cserép- és homlokzattalélt produktál. Szénbánya föltárására is tétett már előmunkálatokat az uradalom Csáknányháza nevű részén, s az őszszel meg is kezdődik a turzás.

Hogy milyen gazda Stephani Ervin, arra

nézve jellemző, hogy 24 éves korában, 1896-ban, elnyerte a nagy állami díjat a birtokán eszközölt erdőgazdálkodással. A füleki uradalom, melyet atyja 1887-ben vásárolt, 3000 kat. holdból áll, melynek fele része erdő. Az átvételnél a hatalmas erdőség kétharmad része ki volt pusztítva, de az új gazda megint befésített a letarolt területeket. A birtokon főleg gabona-neműeket és czukorrépát termesztettek, de ez utóbbival a munkáviszonyok miatt föl kellett hagyni, pedig évenként 70—80 waggon czukorrépát szállítottak a hatvani czukorgyárba. A birtokon 30 hold bérbé van adva bolgároknak, kik ott kertészetet és veteménytermelést űznek.

Az uradalomnak kitűnő sienthali tenésztete és juhtenyésztete van. Ez utóbbira különös gondot fordít a tulajdonos. Két év óta az erdélyi zigaya-juhajt tenyésztí, főleg sajtermelés czéljából, s fényes eredményt ért el. Ezen állatok után és pedig darabonként a gnyapju évi 1 fjt 40 krt, a sajt pedig 2 fjt 50 krt jövedelmez, míg azelőtt a rambouillet-juhajt tenyésztése mindig veszteséggel záródott. A bécsi gazdasági kiállításon azonban a juhájával az uradalom díszoklevelet nyert. Megemlítendő, hogy az erdélyi juhajt döglesi aránya oly csekély, hogy csak törtszámokban volna kifejezhető. A juhállomány 1000 darabon felül van. A nyert tőröt a felvidéki sajtgyárakban értékesítik. A megyében dült sertésvész a füleki uradalom sertésnyáját is csaknem teljesen megsemmisítette, s most újabban a bergshire és magyar faj keresztezését tenyésztik, mely három havi elválasztás után tejjel javítva lesz, s 6—7 hónapos korában eladatik. A gazdaságban elv ugarföldet nem hagyni, hanem műtrágyával kombinált erős trágyázással a földek termőerejét nemcsak föntartani, hanem fokozni is. Ez a rendszer bevált, mert az így kezelt földek holdanként 15 mm. búzát is termeltek.

A ki a füleki uradalomban levő rendet és intenzív gazdálkodást látja, bizonyára egy öreg, kipróbált gazdát vél tulajdonosnak. Annál nagyobb a meglepetése, ha megismerkedik a földesúrral. Stephani Ervin külsejére és éveire nézve még egészen fiatal ember: mindössze 26 évet élt. De tudását és tapasztalatait meglett férfiak is irigyelhetik. Budapestben született (1872. október 6-án), s ugyanott végezte a középiskolai tanfolyamot az evang. gymnasiumban, majd a műegyetemet hallgatta s be is végezte 1894-ben a darmstadti egyetemen. Mérnöki pályára helyett azonban a gazdasági vonzotta, s egy évig a magyar-óvári gazdasági akademiának volt rendes hallgatója, majd szintén egy évig a diószegi czukorgyár pozsonymegyei gazdaságában praktizált. Családi birtokuk kezelését 1894-ben vette át. Azóta és megelőzőleg is tanulmányutakat tett Franciaországban, Hollandiában, Svájcban és Olaszországban, gyarapítva gazdasági ismereteit. Nógrádmegyének bizottsági tagja, s fiatal kora daczára műveltsége és alapos képzettsége már is számottevő helyet biztosítanak számára a megyei életben. Tavaly június havában megnősült, Komárommegye egyik régi tekintélyes családjának leányát, a kiváló műveltségű és bájos losonczy Losonczy Edinet vívén haza birtokára. A kastély fiatal úrnője nemesak bájos megjelenésével és finomságával, hanem egyszerűségi szellemével és lekötőző modorával is hódít.

A füleki kastély, hol a vendégszerető fiatal házaspár állandóan lakik, a régibb épületek közé tartozik. Még a mult század második felében, Mária Terézia korában, az akkor divatban volt építészeti styl szerint építette egy Berthold gróf. Terjedelmese, emeletes kastély ez, melynek azonban csak a földszinti része van lakva és úri komforttal berendezve, mint azt képeink is mutatják. Az egész kastély villamos világításra van berendezve s a gazdasági épületekkel telefonnal egybekötve.

Stephani Ervin nagy vagyona daczára idegenkedik a hivalkodó luxustól. Minden ízében gentleman, a ki saját példájával iparkodik bi-

zonyítani, hogy a XIX. század végén a született úrnak és gazdag embernek is munkálkodni kell. Az ő munkálkodásának mások is látják hasznát, az a számos környékbeli lakós, a ki tisztesség és biztos kenyérkeresethez jutott a fiatal földesúr ipari vállalatánál. Aligha csalódunk, ha azt jósljuk, hogy Stephani Ervin idegen hangzású neve rövid idő alatt egyike lesz a legnépszerűbb és legtiszteltemb neveknek Nógrádmegyében; miként atyjáé az egész monarchia kereskedelmi és ipari világában, édes anyjáé a szegények előtt, az egész családé pedig a főváros előkelő köreiben.

Az angol nőkről.

A nőnek igazi sora otthon van, a házi körben; itt fogad, rendelkezik, parancsol, ha nagyvilági hölgy; itt jö-megy, rendez, készít, tesz-vesz, ha egyszerű polgári asszony. Legyen azonban bármilyen állású, az ő jelenléte melegséggel és fényvel tölti be a házat. Az angol nő is rendeltetésnek és mivoltának valódi fényében otthon a tűzhely mellett vagy a szalonokban vehető legjobban szemügyre.

A mi az angol szalonokat és nagy estélyeket illeti, épen olyanok, mint más országokban. Az előkelőségnek és pompásdísznek van egy bizonyos színvonala, a melyen — úgy szólva — Európa összes gazdag osztályai találkoznak.

A londoni nagy urak házaiban először is feltűnik az előcsarnok és lépcsőzet, mely nagyszabású, fényes, fejedelmi. De nem mindenütt ilyen; rendszerint rosszul vannak berendezve a házak arra, hogy fogadjanak. Mikor sok a vendég, a két első szalon nem elég nagy, azért a gazdag családok rendszeren két emeleten adják estélyeiket.

A mi az asztalnál és estélyen leginkább beszélni szokás, az a női arcok és öltözékek rendkívüli üdésége. Az angol nők bőrszíne szinte vakító; némelyik fiatal nőnek válla és nyaka hasonlít a hóhoz vagy inkább a liliumhoz, s feltűnő kontrasztot képez az arc pirosaságával. Vannak feltűnő szépségek, de a csúf itt mintha csunyább lenne, mint máshol. A színérezék a ruházatban nem finom, sem pedig az ékszerek használata nem mutat distingvált egyszerűségre.

Kárpótlásul azonban a modor egyszerű és gyöngéd. Az angol nők jóakarólag, barátságosan fogadnak, szende és jószágos mosolylyal. Semmi hátsó gondolat; a modor, a kifejezés, a tekintet, mind szíves, nyílt, természetes. Jobban esik körükben lenni, mint más nagyvárosi hölgyek körében. Nincs miért félünk a megítéléstől vagy tartanunk a megszólástól. Nem érezzük közvetlen közelünkben azt a csipkedő, élezett, fulánkossá szellemet, mely egy csapással igéz és sebez, sem azt az unott, követelő képzelődést, mely folyton szellemes adomákat, mulattatást és csinos bököket kíván. Itt a társalgás sem nem versengés, sem nem szellemi párbaj. Föltárhajtuk gondolatunkat páperre nélkül úgy, a milyenek; jogunkban áll, hogy olyanok legyünk, a milyen vagyunk; természetesen. Sőt a nélkül, hogy untatnók őket, vagy pedánsoknak látszatnánk, beszélhetünk velük komoly dolgokról, hasznos tudnivalókat szerezhetünk tőlük s okoskodhatunk velük, akár csak a férfakkal.

Kedvező tulajdonság bennük a hivalkodás és a kaczérság hiánya. Kevésbé mérlegelik az első találkozás után egymás tolettjét. Kivált a fiatal leányok árulnak el sok meggyerő tulajdonságot: az öltözetben egyszerűséget, a maguk viseletében szerénységet. Ebéd alatt alighogy éjtelt adnak magukról, de ez nem az együgyűség jele. Hallgatáságuk csak tartózkodás, gyermeki szemérem, a félénk özikék vadsága. Mikor hozzájuk intézzük szavunkat, a vér arcukba szökell. Ez a tartózkodás, egyszerűség és szerénység igen jó ajánlólevél és párosulva józan észszel, bőven is elég arra, hogy olyan nő váljék belőlük, ki a gazdaasszonysággal megelégszik, egészséges gyermekeket nevel, hi marad férjéhez és ezt tolettéért adósággokba és nyomorba nem dönti.

Az előkelő és gazdag családbeli leányok általában tanulnak francziául, németül, olaszul, rendszerint idegen nevelőnőktől. A franczián kezdik, melyet mindnyájan folyékonyan beszélnek. Némelyek a latinnal is foglalkoznak egy keveset, hogy öcseséik vagy gyermekeik oktatásában később ennek is hasznát vegyék. Sok természettörténetet, botanikát, ásványtant tanulnak, s

kivált a természeti tárgyakat kedvelik, a mi az angol jellemre vezethető vissza, mely a tényleges dolgok előszeretetében nyilvánul. Ily módon a leányok *alaposabb* műveltséghez jutnak, mint másutt. No de más oka is van ennek. Számítalon nem mennek férjhez s így valami foglalkozásra elő kell készíteni magokat. Mert a család-apa gyakran nem ad leányának egyebet, mint a legidősebb fitestvér örökségéből egy bizonyos összeget. Sőt, ha kérő mutatkozik, ezt fölhívja, tegyen le 3–4 ezer frtnyi évjáradékot a leánya számára, hogy ez férjhezmenetele után afőlött, mint gombostűpénz fölött szabadon rendelkezhessek. Sok leányunk azonban nem akad kérője s lesz belőle — nagynéni.

Csaknem minden nagyobb családnál van egy ilyen, s a család örvend ennek. Mert ezek segítőkészek a gyermekek nevelésében, a háztartás vezetésében, főznek, mosnak, növénygyűjteményeket rendeznek, akvarellképeket festenek, szelnek stb. Valóban csodálni lehet a józan ésszt, a bátorságot és hidegvért a leányokban, a kik jó szerencse hiányában gondoskodni kezdenek magukról s duzzogás nélkül esnek neki a tanulmányoknak. Némelyek közülök regényeket is írnak, még pedig jó regényeket, s számos franczia, német művet fordítanak angolra. Emellett dolgoznak szemlébe, népies értekezéseket írnak, betegeket látogatnak, szegény gyermekekről gondoskodnak. Igyekeznek valamely foglalkozás módját kitanulni, s magukat az unalomtól megmenteni. Mert a magas rang nem ment föl ez alól senkit, sőt e tekintetben maga az uralkodó család jár jó példával elől. Angliában minden

a szenvedélyek nagyon tartósak és mélyek. Mikor egy angol szerelmes, mindenre képes. A hallgatag öntépelődés, magánykeresés, az örökös utazásnak ebből erednek.

A leányok hozománya rendszeren igen csekély, e miatt nem mindjárt akad parthie, mert egy család fenntartása költséges, s a szerelmes fiatalember előbb vagyonit iparkodik szerezni. A hozomány többnyire gondnok kezébe vagy pénzügyésznél van letéve, melyek felelősséget vállalnak azért, s csak a tiszta jövedelmet bocsátják a nő rendelkezésére. Rendszerint ez a jövedelem az asszony zsebpénze, melyből ruházódik és gyermekeit is ruházza. A férj nem szokta beavatni nejét abba, hogy honnan szerzi jövedelmét, s gyakran tönkre jutnak, a nélkül, hogy a nő még csak sejtette volna is. Ezért helyes a női hozomány elkülönítése a férj vagyonától.

Meg kell azonban vallani, hogy az angol nő kevésbé kellemes és kevésbé korandó. Egyedül férje kedvéért öltözik, s nem igen tud csinos asszony lenni. Lenézvén a tetszlegést, nélkülöz sokféle baját is. Az angol nő csupán nyájás, okos és gyakorlatias, de nem ragadja el szellemével és kedvességével vendégeit. Neki csak jó akarata van és vonzó szerénysége.

Über Unaussprechliches.

Aer unserer schönen Leserinnen sich trotz der gewählten Überschrift zur Lecture der Plauderei entschliesst, mag mit vollster Beruhigung diese Zeilen lesen. Heute und immer halten wir uns an des Titelwortes ureigenste Bedeutung. Damit Sie es sogleich erfahren, meine Gnädigste, — der Verfasser möchte etwas von der Sprachenfrage plaudern. Sie wollen jedoch recht verstehen: nicht von Nationalitätenstreit oder gar hoher Politik, lediglich über den Gebrauch der sogenannten Kultursprachen innerhalb unserer Aristokratie.

Was spricht man heute in den hohen Kreisen? Und wie spricht man die jeweilige Conversationsprache? — Man hat einmal gesagt, die Ungarn seien das Volk der Sprecher. Alles Mögliche wird bei uns in ausführlicher Breite geredet — zumal bei Dinners und Soupers. Ob diese Oratoren nun viel mitzuthellen oder nichts zu verschweigen haben, bleibe ununtersucht. Jedenfalls, Causeurs sind die wenigsten. Wahrhaftige Causeurs sind selten wie wahrhaftige Kunst. Und ich glaube, die Conversation ist eine Kunst. Kunst aber kann nur dort gedeihen, wo man sie pflegt, wo sie ihre berufenen Pfleger am ehesten findet, in der vornehmen Gesellschaft. In der That, da wird die Handhabung der Sprache, gleichviel welcher, als Kunst ausgeübt. Hier kennt man die tausend feinen Nuancierungen, welche dem Wort Leben und Wirkung verleihen. Das Spiel auf dem Instrument «Sprache» ist an der Spitze der Wissenschaften die schwierigste. Ein griechischer Weiser definierte, dass der Mensch nur das wisse, was er auszudrücken vermag; und Boileau behauptete: «Qui ne sait pas sa langue reste, malgré tous ses mérites, un méchant écrivain».

Lassen sie Billigkeit walten! Sie werden dann selbst, meine Gnädigste, zu der Überzeugung gelangen, dass bei uns in Ungarn der Eleganz der Sprachen viel Abbruch geschieht. Leider, wir vergessen oft den künstlerischen Sprachwert. In Folge der Verhältnisse spricht alle Welt mehrere Sprachen. Schade nur, dass das Plus an Quantität durch das Minus an Qualität wett gemacht wird; als wäre das Wie gänzlich belanglos. Die Idiome unserer Nationalitäten werden, soweit sie anerkannt cultureller Bedeutung entbehren, als notwendige Verkehrsmittel betrachtet, an die eben keine anderen Bedingungen gestellt werden als die, dass sie die gegenseitige Verständigung ermöglichen.

Die vornehme Gesellschaft der Monarchie, in der Kenntniss der Kultursprachen unterwiesen, bedient sich — abgesehen von der Landessprache — des Deutschen, des Französischen und, neuerdings, des Englischen. Fraglos steht hier das Deutsch an erster Stelle. Das hat seine

Füleki Stephani Erwin és neje losonczy Losonczy Edin.
Erwin Stephan de Füleki und Gemahlin Edin Losonczy de Losonczy.

nő foglalkozik valamivel, s a tudomány, irodalom, művészet, ipar, jótékonyági intézmények vagy a földművelés előmozdításán fáradozik.

Divalapot csak elvétve találunk angol házaknál. A nők is komoly szemléket olvasnak, úgy tartván, hogy egy rossz zabasú öltözet nem oly szegényítő, mint egy üres fej.

Miután a leányok csak komoly dolgokat olvasnak, a mellett szabadon járnak-kelnek, szegényeket látogatnak, férfakkal társalognak s a tények után beszélnek; mindez meghozza a maga gyümölcsét. Az angol nők tudnak megfigyeleni, okoskodni és megismerni. Az angol leány közönségesen csak szíve szerint megy férjhez. A nemesebb jelleműek közül soknak megszakadna tán a szíve, ha szerelm nélkül kellene férjhez menniök, — a mi szerintök anyyi, mint egygyé lenni örökre. E mélységes érzelemről híven számolnak be az angol regények, melyek többnyire a valóságot beszélnek. Az angol leány szerelmében is gyakorlatias és tettekrezi. Nem ábrándozik érzélgő stétákról holdvilág mellett, hanem segítőtje és társa akar lenni férjének még a fáradságos és veszélyes vállalkozásokban is. A brit szigetben a szerelem mélységének s a feleség állhatóságának ritka példával találkozhatni. Olykor egy gazdag családbeli leányt elvesz egy olyan férj, ki elviszi Ausztráliába vagy valamelyik angol gyarmatra; hét-nyolce év alatt tér csak vissza egyszer, hogy viszontlássza szülőföldjét, barátait, szülőit. Gyakran megcsik, hogy lord leánya, ki százezeres hozományt bír, egyszerű mesterhez megy nőül, s a fényes társadalmi állásból egyszerű körbe jut. De teljesen alkalmazkodik új környezetéhez és viszonyaihoz. Angliában

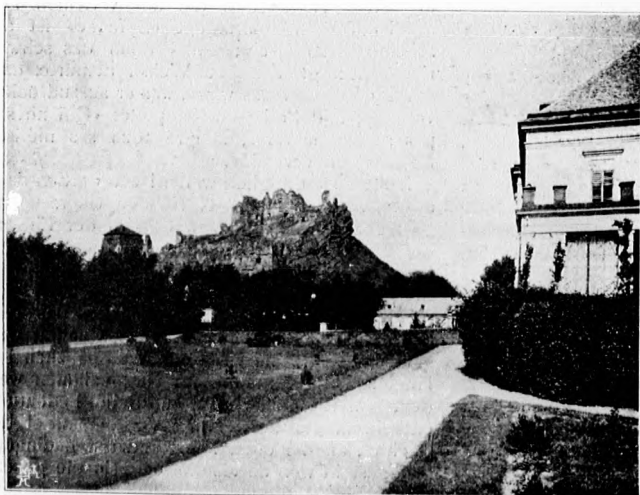
Parkrészet. — Parktheil.

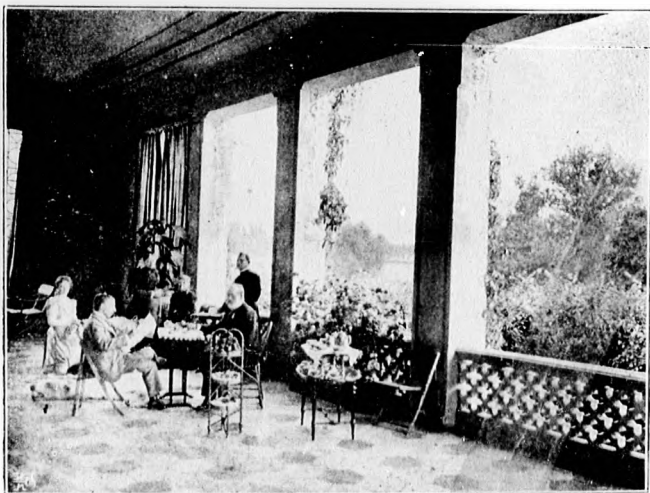
Parkrészet a tóval. — Parktheil mit dem Teiche.

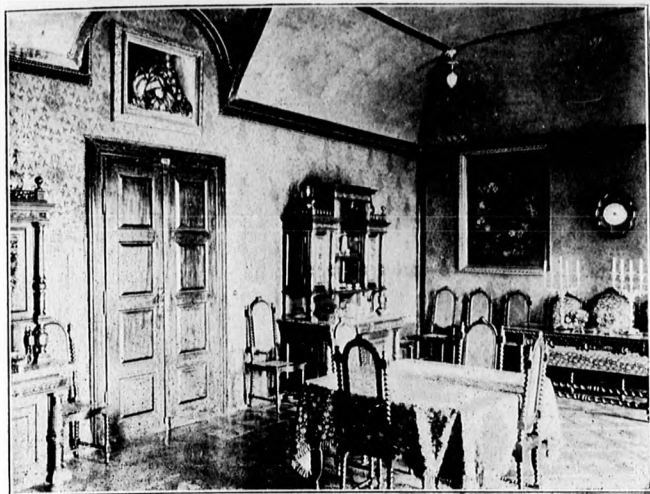
Kastély. — Kastell.

Várrom. — Burgruine.

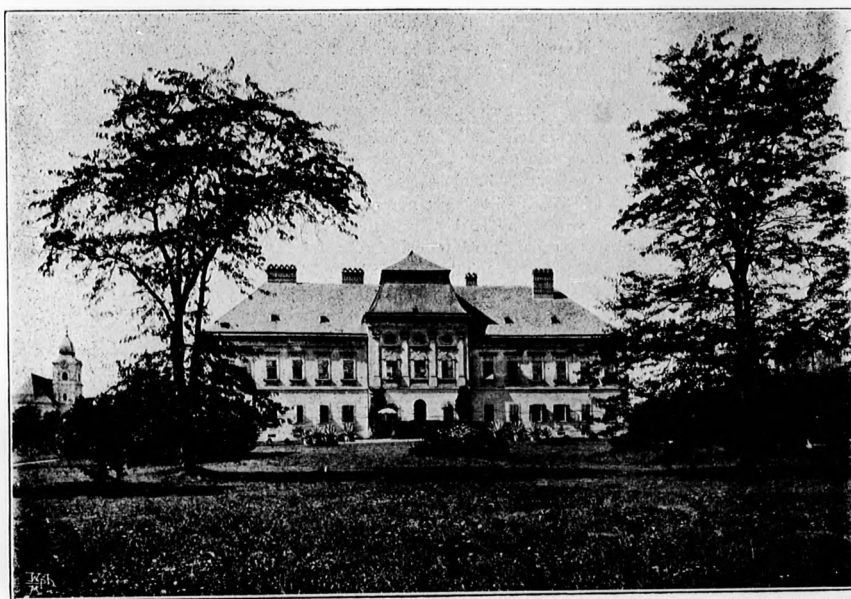
Tornác. — Terrasse.

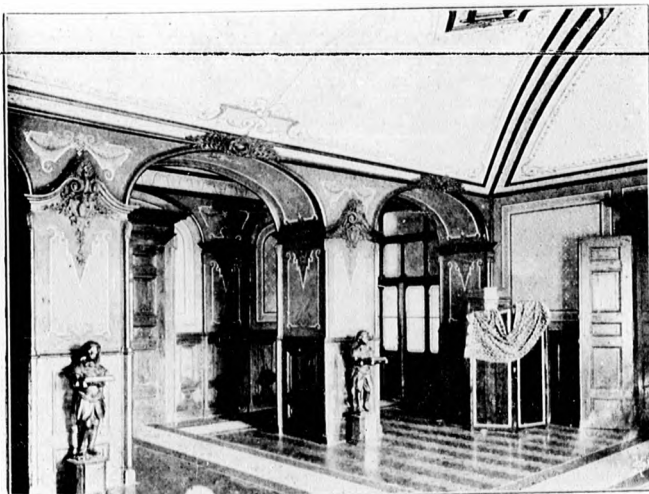
Ebédli. — Speisesaal.

Könyvtár. — Bibliothek.

Kastély hátnézete. — Rückansicht des Kastells.

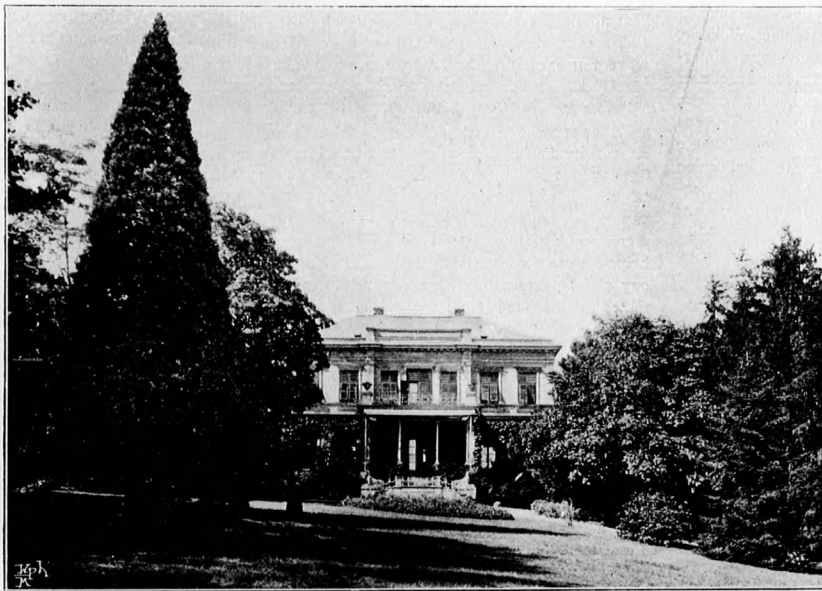
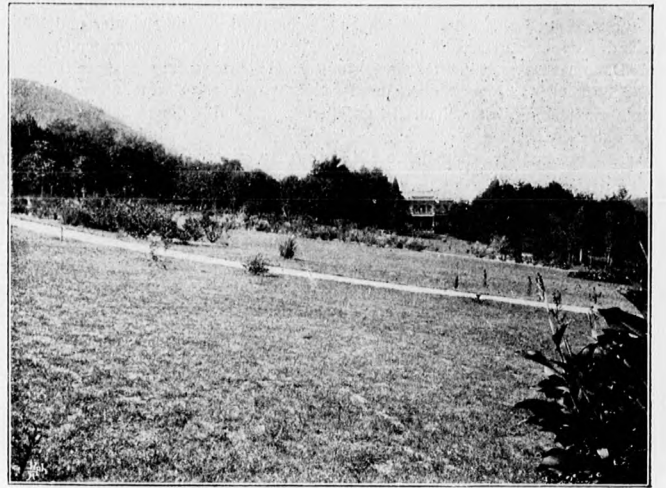
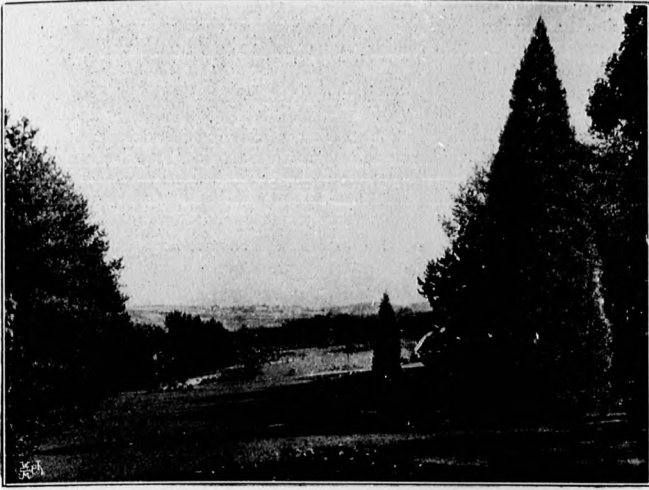
Előcsarnok. — Westibul.

Dolgozószoba. — Arbeitszimmer.

Füleki Stephani Ervin füleki kastélya. — Das Kastell zu Fülek des Erwin Stephani de Fülek.

*Részletek a füleki Stephani Lajos ferencshalmi nyaralójából.
Ansichten der Ferencshalmi Villiagitur der Familie Ludwig Stephani de Füleek.*

